ئەزاد عەزیز سوڕمێ

میدیای کوردی
لە بازنەی گەمەکانی سیاسەتدا

چاپی یەکەم 2020

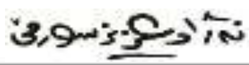

میدیای کوردی

لەبازنەی گەمەکانی سیاسەتدا

● نەژاد عزیز سورمێ
● میدیای کوردی لە بازنەی گەمەکانی سیاسەتدا
● تابلۆی بەرگ : کارێکی کۆلاژی نووسەر خۆی
● دەرهێنان و دیزاین: کاروان محەمەد سینۆ
● چاپی یەکەم 2020
● **نرخ** : (1500) دینار
● لەبەڕێوەبەرایەتیی گشتیی کتێبخانەکانی کوردستان
● ژمارەی سپاردنی (687) ساڵی(2020) دراوەتێ.

نەژاد عەزیز سورمێ

میدیای کوردی
لە بازنەی گەمەکانی سیاسەتدا

چاپی یەکەم 2020

میدیای کوردی
لە بازنەی گەمەکانی سیاسەتدا

(1)

هەر لە سـەروبەندی بڵاوکـردنەوەی (کوردستان) (کە تا ئێستا وای لەسەر ڕێککەوتووین) یەکەمین ڕۆژنامەیە لەمێژووی ڕۆژنامەگەریی کوردیدا کە لە دەرەوەی نیشتمان بڵاو کراوەتەوە تا دەگاتە ئەمڕۆ ، ئەوەی بە بزاڤی ڕۆژنامەنووسیی ناسراوە بە پلەی یەکەم لە سەر دەستی سیاسییەکان ، یا ئەو ڕۆشنبیرانەی زیاتر کاری سیاسیان کردووە دامەزراوە و بەڕێوەچووە ، ئەگەرچی دوای ڕاپەڕین – 1991 – کە پاشان دێینە سەری ئەو بزاڤە ڕەهەند و مەودایەکی دیکەی وەرگرت ، لێ ئەمە ئەوە ناگەیێنێ

ڕۆژنامەنووسیی پاش ڕاپەڕینیش ، سەبارەت بە هـــۆگەلێکەوە لە هەژمـــوونی ئەو دوو توێژەی ئاماژەمان پێدا بە دوور بوو بێت .

سیما و ئادگاری ڕۆژنامەگەریی کوردی پێش ڕاپەڕیـــن چـــونکە لەســـەرێکەوە لەلایەن سیاســـییەکانەوە بڵاوکـــراوەتەوە ، لەگەڵ ئەوەی هەنـــــدێ هەوڵ بە ئاراســـــتەی فەرهەنگییەوە هەبوو ، بەڵام تا مۆرکردنی ڕێککەوتننـــامەی ئـــاداری (1970)یـش بەو ڕەنـگە نەبـوو شـیاوی ئەوە بێ لە قـاوخی بزاڤێکی ڕۆژنامەگەریدا خۆی بنوێنێ[1] .

دوای ئـــاداری (1970)یـــش ، ئەوەی لە مەیـــدانی ئەوســـای ئەو کـــرانەوەیە و تـــا ڕادەیەک ئازادییەکی بام ڕێژەیش بوو بێ کە چـوار ســاڵی خایانـد (1970 – 1974) بـــێجگە لە ڕۆژنـــامەی (التـــاخي) کە وەک زمانحـــاڵی شۆڕشـــی کوردســـتان ، بـــاوەکو حزبێکـی دیـاریکراویش (پـارتی دیمـوکراتی

کوردستان) بڵاوی دەکردەوە ، دەرکەوتبوو ، ئەویش بە زمانی عەرەبی ، کە لە دوایدا (برایی) وەکو گۆڤارێکی مانگانە کە پاشان بوو بە (برایەتی) و هەر بە مانگانە و ئینجا (برایەتی) وەکو ڕۆژنامەیەکی هەفتانە (حەفتانامە) ، ئەمانەش هەموویان بە هەر ناوێک بووبن پاشکۆی (التاخي) عەرەبی بوون و ناسێنرا بوون و بایەخێکی لەو ڕەنگەیان پێ نەدەدرا وەک ئەوەی بە (التاخي) عەرەبی دەدرا[2].

لە پاڵ دەرچوونی (برایەتی)یش کەتا ماوەیەکی زۆر بەهەفتانەمایەوە ، حکوومەتی عێراق لە ڕێگای وەزارەتی ڕاگەیاندن ، یان وەزارەتی ڕۆشنبیری ، ڕۆژنامەی (هاوکاری) حەفتانە و گۆڤاری (بەیان)ی مانگانەی بڵاودەکردەوە ، هەردوو بڵاوکراوەیش باوەکو بەرپرسەکانیان لە سەرەتادا عەرەب بووبن ، بەڵام بە هۆی چەندان لاوی خوێن گەرم و ڕۆشنبیری ئەوسا کە هەندێکیان لە

پاڵەوەیش لە (برایەتی) حەفتانەشدا کاریان دەکرد وایان کردبوو ، بە نموونە (هاوکاری) بێ بە سەکۆیەکی دیار لە بڵاوکردنەوەی فەرهەنگ و ئەدەبیاتی کوردی ، ئێستاشی لەگەڵدا بێ پێم وا نییە (هاوکاری)ی ئەو چوار ساڵە لەم ڕووەوە بەهەند نەگیرێ ، دیارە گۆڤاری (بەیان)یش بە هەمان شێوە کە ئەو دەمە ڕەوانشاد شاعیری بە توانا جەلالی میرزا کەریم کاری تێدا دەکرد ، ئەگەرچی سەرنووسەرەکەی عەرەب بوو[3].

من لێرەدا لەچوارچێوەی ئەوەدا نیم بیبلۆگرافیای ئەوان ڕۆژان بنووسمەوە ، بەقەد ئەوەی سەرکردایەتی کورد بە کەمتەرخەم دەبینم کە جێی داخە تا بەر لە دەستپێکردنەوەی شەڕ بە چەند مانگێک تەواو لە (1974/1/1) کە دەکاتە لە دایک بوونی یەکەمین ڕۆژنامەی ڕۆژانەی کوردی و دەرچوونی ژمارە (سفر)ی (برایەتی) ڕۆژانە ، بیریان لە بڵاوکردنەوەی

ڕۆژنـــــــــامەیەکی ڕۆژانە بە کـــــــــوردی نەکردەوە[4].

تەنـانەت پـێش ڕاگەیانـدنی ڕێککەوتننـامەی ئـاداریش ئەو خەڵـکەی لە پـاڵ حکـوومەتی عێـــڕاق بـــوون و لە شۆڕشـــی کوردســـتان (ئەیلـوول) دابڕابـوون ئەوانـیش ئەم پرسـە (پرسی بڵاوکـردنەوەی ڕۆژنـامەیەکی ڕۆژانە بەکوردی)یان لەلادا جێی بایەخ نەبووە .

ڕاسـتی ئەمە بە ئیسـتیلاحی ئێسـتا مژارێکـی سـەیرە ، تـۆ وەرە سیاسـەتوان و ڕۆشـنبیری کـورد ، بە چـاوی خـۆت لە سـەرێکەوە ، ئەو هەمـوو قوربـانی و چیانشـینی و برسـیەتی و کلۆڵیە ببینی لە پێناوی گەل و نیشتمانەکەت کەچی زمانەکەی خۆتـت ئەوەنـدە لەلادا بێ بـایەخ بـێ ، کە بە یەکێـک لە کـۆڵەکە هەرە بەهێزەکـــــانی بـــــوون و ناســـــامە و گەشەســـەندنی پەرەدانە بە خوێنـــدن و بە بزاڤـی ڕۆژنـامەگەریی و میـدیا بەگشـتی ، ئەگەر باســــــی پێگەیانـــــــدنی لاوان و

بڵاوكــردنەوەی بیــری نــوێ و چەســپاندنی ئینتیمــا و خۆشەویســتی خــاک و نیشــتمانیش نەكەین....)[5] .

كەواتە لە هەموو ئەو ماوەیەدا ، بە تایبەتیش بۆ ئەوسا كە لە ڕادیۆی كوردی بەغدا (مـن باسـی باشـوور دەكەم) دەنـا لە كرماشـان و تـاران و ئێریڤـان و حەیفـا و قـاهیرە وشـوێنی دیـكەش ڕادیـۆ بەكـوردی هەبـووە و پاشـان چەنـــد كاتێـــك لە كەنـــاڵی تەلەفیزیـــۆنی كەركـووک زیـاتر نەبـوو كە دیـارە ئەویـش سـەر بەدەوڵەت بـوون ، ئەگەرچـی جاروبـار هەنـدێ بەرنـامەی تـایبەت بە ئەدەبیـات و فەرهەنگی كوردیشی(بۆ ئیسقات فـەرز) تێدا بڵاوكرابێتەوە .

ئـا لێـرەدا دەرچـوونی (برایەتـی) ڕۆژانە لە (1974/1/1) كە هەر مانگێكی خایاند (تەنیا (27) ژمارەی لێ بڵاوكـرایەوە و بە بڕیـارێكی فەرمـی دەوڵەتـی عێـڕاق ڕاگیـرا ، ئەمەش بەڵگەی سەلماندنی ئەو ڕاستییانەیە لە پێشـدا

باسمان کردن.. ئەوە بوو پاشان زۆری نەبرد شەڕ دەستی پێکردەوە) ، درەنگ بوو ، زۆریش درەنگ بوو .

ئەمەش ئەوە دەگەیێنێ (نالێم ئاقڵیان پێ نەشکاوە) دەنا بۆچی ئاقڵیان بەوە شکا (التاخي) عەرەبی بە جۆرێک پەرە پێ بدەن ، کە بە ڕاستی بوو بوو بە سەکۆییەکی ئەوەی پێی دەڵێن (دیموکراتی) بۆ هەموو ئازادیخوازانی نەک هەر تەواوی عێراق بەڵکو دەرەوەی عێراقیش .

نەخێر من وەختی خۆیشی لەکۆڕێکدا کە یەکێتی نووسەرانی کورد لە شەقڵاوە (1991) گوتم لای سیاسییەکانی ئێمە زمانی عەرەبی بزانی و ئەگەر شڕە ئینگلیزیەکیشی لە پاڵ بێ ، گرینگ نییە کوردی بزانی[6]!!

ئەو کەمتەرخەمی و بەهەند نەگرتنەیش (کە بەداخەوە ئێستاش لە شێوە و قاڵبی دیکەدا درێژەی هەیە) بە تایبەتی دەگەڕێنمەوە بۆ ئەو سیاسیانەی لە پشکی

کــورد کاربەدەســت و بەرپــرس بــوون لە بەغدا . ئەمە مێژووە و دەبێ بنووسرێ .

وەکــو ئاماژەشــم پــێ دا ، ئەوانەی شۆڕشــی کوردســـــتانیان بە کۆنەپەرســـــت و پیـــاوی ئیمپریــالیزم و جــوولەکە وەســف دەکــرد و خۆیـــان بە پێشـــکەوتنخواز ناســـاندبوو ، لە کاتێکدا لە پاڵ حکوومەت بوون کە بە هەموو توانای زەمینــی و ئاسمانی کەوتبــووە ویــزەی گیــانی کــوردو خــاکی کوردســتان ، ئەوانــیش ڕۆژنــامەی (النور)یان بە عــارەبی دەرکــرد و گۆڤــارێکی مانگــانە ، کە ئەویــش بە داخێکــی زۆرەوە لە پاشـــــان بـــــوو بە یەکەمـــــین بڵاوکــراوەی کــوردی کە بەشــی زۆری زیــاتر لە (جنێونــامە) بچــێ تــا گۆڤــار ، کە ئەمەش دەڵێم تەنیا وەکو سەرەقەڵەمێک دەیڵێم لە گێــڕانەوەی هەنــدێ وێســتگەی پەیوەنــدی بەنووســینەکەمانەوە هەیە ، مێــژوویش نە بە من نە بە کەسی دی تا هەتایێ ناشێوێنرێ .

(2)

وتمان کورد مەینەتی زۆری بینی و قوربانی زۆری دا تا ئەوسای لە پێشدا ئاماژەمان پێ دا ، کە بێگومــان پــێش هەمــوو پرســێک لە پێناوی پاراستنی ناسنامەی خۆی و خاکەکەی کە دیــارە پــاش پــارچە پــارچەکردنی بە چ دەردێــــک بـــــراوە ، بێگومــــان یەکێــــک لە کۆڵەکەکانی بوونی هەر نەتەوەیەک زمانە ، (تکـــا دەکەم پــــێم نەڵــــێن کۆنەخــــواز و ناسیۆنالســت و نـازانم چـی لیسـت) ئەوەتـا فەڕەنسییەکان دەمێکە بە قانوون پاراستن و گەشەی زمانەکەیان چەسپاندووە ، تەنانەت بایەخ بە وانەیش دەدەن کە خزمەتی زمانی فەڕەنسییان کـردووە و دەیـکەن ، نمـوونەی نووســــــــەری ناســــــــراوی بە ڕەگەز عەرەب(ئەمــین مەعلــووف) ، هەروەهــا

نووسەرگەلێکی دیکەی تونس و مەغریب و جەزایر و شوێنی دیکەش کە دەچنەوە ژێر چەتری ئەوەی ناویان لێ ناوە وڵاتانی (فرانکفۆنی) لەکەنەداوە بگرە تا ئەفریقیا تا بە وڵاتانی عەرەبی باکووری ئەفریقیا ڕادەگا.

ئەڵمانەکانیش ئێستا پاش ئەو هەژمموونەی تەکنەلۆژیای نوێ ، خەریکن بە جیددی بایەخ بە زمانەکەیان دەدەن ، باسی جوولەکە ناکەم ، چونکە ئەوان سەرمەشق و نموونەی هەرە سوور و شێلگیرن لە چەسپاندن و گەشەپێدانی زمانەکەیان ، لە کاتێکدا هەر کۆمەڵێکیان لەوڵاتێکەوە چوونەتە ئیسرائیل .

لەو ئاراستەیەڕا دەردەکەوێ کە بایەخ دان بە زمانی کوردی لای کاربەدەستە پەیوەندارەکان و سیاسەتوانانی کورد کە هەمیشە ماکینەی وەگەڕخستنی ئەو پرسەیان لەدەستدا بووە ، بەو ڕەنگە سەیر نەکراوە ، تەنانەت دوای ڕاپەڕینیش (کە لە پاشاندا دێینە سەری) شایانی دیتنێک بێ تۆمار

بکرێـــــــت ، بەدەر لەوەی بە هـــــــۆی ڕێککەوتننـــامەی ئـــاداری1970ی نێـــوان شۆڕشـی کوردسـتان و حکـوومەتی ئەوسـای عیـــڕاق مـــۆرکرا ، کە لێـــرەدا نـــابێ نادیـــدە بـــگیرێ ، کـــاتێ خوێنـــدن بە کـــوردی و دامەزرانـــــدنی ژمـــــارەیەک دامەزراوەی پەیوەندار بە زمان و فەرهەنگی کوردی لێ کەوتەوە ، لە پـــێش هەموویـــانەوە (کـــۆڕی زانیـاری کـورد) کە تـا هەڵوەشاندنەوەشـی و کردنـــی بە بەشـــێکی بچـــووک لە (کـــۆڕی زانیـاری عێـراق) کـاری نکۆڵیێنەکراویـان بـۆ زمان و ئەدەب و مێژووی کورد کرد ، لەوە بتـرازێ کـورد واتەنـی ، ئەوی دی هەمـووی بە پێـوانەی کـاری جیـددی (دوعـا و سـەلام) زیاتر نەبووە ، کە ئەویش خۆی لەیەک دوو ڕۆژنامەی حەفتانە و چەند گۆڤارێکی مانگـانە بینیوەتەوە .

لە سەرێکی دییەوە ئەو ڕۆژنامە و دامەزراوە کولتووریـانەش دوور بـوون لە کوردسـتان و

له بەغـــدا بڵاودەکـــرانەوە و بەغـــدا وەک ئەوەی ناوەنـــدێکی دیـــاری کوولتـــووری عەرەبـــی بـــوو ، (بە جیـــاوازی ئاســـمان و ڕێســـمان) ببـــوو بەناوەنـــدی کولتـــووری کـوردیش ، تەنـانەت لە هەمـوو کوردسـتان ، ئەوە هـیچ کە تـا (دوای ڕاپەڕیـن) ڕێگـا بە کەرتـــی تـــایبەت نەدەدرا چاپخـــانەیەکی پێشـــکەوتوو وەکـــو کـــاری وەبەرهێنـــان دابمەزرێنـــێ ، حکـــوومەتیش لەچەنـــد چاپخانەیەکی دیاریکراو بتـرازێ ، داینەنـابوو ، وێـنەی چاپخـانەی وەزارەتـی پەروەردە کە نـاوی ژمـارە 2 یـان لـێ نـابوو بەو حسـابەی ژمارە(1) لەبەغدا بوو ، ئەویش تـایبەت بـوو بە چاپکردنی کتێبی قوتابخانەکان و هەروەها چاپخـانەی زانکـۆی سـەلاحەددین و چەنـد چاپخانەیەکی دی دواکەوتوو وەک چاپخـانەی شـارەوانی هەولێـر یـان چاپخـانەی (ژیـن) لە ســلێمانی کە لەدوایـــدا داخـــرا ، لە پـــێش ئەوانـــیش چاپخـــانەی کوردســـتان کە

بەسیستەمی پیتچنی کاری دەکرد و لەیەک تا دوو ئامێری هایدلبێرگ زیاتر نەبوو[7].

لەکاتێکدا بەغدا پڕ بوو لە چاپخانەی هەمەچەشنی پێشکەوتووی حکوومەتی و کەرتی تایبەت . دیسان ئەم لایەنەش بە هەند نەگرتنێکی دیکەیە بەلای لایەنی پەیوەندیدارەوە کە دەبوایە بیریان لێ کردبووایەوە ، بەوەی چاپخانە ، مەڵبەندێکی هەمیشە تیشکاوێژ بووە بە تایبەتی لەوان سەردەمان کە بەرەو زیاتر لە سەر ڕۆژنامەگەریی نووسراو بوو ، چاپکردنی کتێبیش لەو لاوە بوەستێ ، بێگومان حکوومەتی بەغدا ئەمەی لا ڕوون بوو کە ڕێگەدان بە دامەزراندنی چاپخانە دەبێتە ئەگەرێک لە ڕێی پەرەسەندنی زمان و ئەدەبیاتی کوردی و پتەوبوونی ئینتما ، ئێمەش بێدەنگ!!

بە بەڵـــــگەی ئەوەی پـــــاش نســــــکۆ و دەستکرانەوەی حکوومەتی بەغدا دوو ساڵی پێنەچـوو (کـۆڕی زانیـاری کـورد)ی کـرد بە بەشـێکی نەخوێنــدراوە لە (کــۆڕی زانیــاری عیـــڕاق) و بەڕێـــوەبەرایەتی ڕۆشــــنبیری کـــــوردی و دەزگـــــای هاوکـــــاری لە بەڕێوەبەرایەتیەکدا کۆکردەوە و ناوی لـێ نا (دەزگــای ڕۆشــنبیری و بڵاوکــردنەوەی کوردی) و تەنانەت ڕۆژنامەی (التاخي)یشی کە تـا ئەوسـا (ئینجـا بەهەر ناوەرۆکێـک بـێ) پـێ هەرس نەکـراو کـردی بە (العـراق) و ڕێگــای دا مانگنــامەیەک وەک پاشــکۆ بــە کـــــوردی هەر بەو نـــــاوە واتە (عێـــڕاق) لەشێوەی ڕۆژنامەدا بڵاوبکرێتەوە.

دوای پرۆســـەی ڕاگواســـتن و ئەنفـــال و کیمیــــایش بە مەبەســــتی شـــــێواندن و لێکدابڕانـــدنی زمـــانی کـــوردی دەزگـــا پەیوەندیـــــــدارەکانی حکـــــوومەت دوو ڕۆژنامەیــان بڵاوکــردەوە هەر ڕۆژنــامەی

بەشێوەزارێک (ئاسـۆ) بەکرمـانجی خـواروو (بـــــزاڤ)یش بەکرمـــــانجی ســـــەروو کە خۆشـبەختانە دوای ئەوەی پێشـوازییەکی لەو ڕەنگەیـان لە لایەن ڕۆشــنبیر و نووســەرانی کـوردەوە لـێ نەکـراو دەرکیـان پێکـرد کە بە مەبەســـــتێکی چەپەڵەوە دامەزرێنـــــراون ، ماوەیەکی زۆری پێ نەچوو داخران[8].

دەرکەوتنی ڕۆژنامەنووسیی
(بیستراو) و (بینراو)ی کوردی

خـودی ڕۆژنـامەگەریی نووسـراوی کـوردی مێژوویێکـــــی لەو ڕەنـــــگەی نیـــــیە ، (کوردستان)یش کە کـراوە بە دەسـپێکی ئەو مێــژووە ، بــاوەکو لەڕووی سیاســی و وەک دەسپێشـــخەرییەکی جـــوامێرانەی ماڵبـــاتی بەدرخانییــان دەنگــی دابێــتەوە ، هەروەهــا هەمـــــوو ئەو ڕۆژنـــــامە و گۆڤـــــار و بڵاوکراوانەیشی بە درێژایی ئەو مێژووەی بە دوایـــدا هـــاتوون ؛ ئەگەر کاریگەریشـــیان هەبـــووبێ ، ســـنووردار بـــووە ، لەلایەک بە هۆی ئاست و ڕێژەی خوێندەواری میللەت و

ئینجا ئەستەمی بڵاوبوونەوە و ئەو جوغرافیا سیاسـیە نەگریسـەی نـاحەزانی کـورد لە بەرژەوەندی خۆیاندا و بە پێی بەرژەوەندی ڕۆژگـار پێکیـان هێنـاوە و بەو مەحکەمیـیە دایانڕشتووە کە دەبینی شەش دەریان لێ گرتووین...

دیارە دواکەوتوویی خۆشمان سەربار ، جگە لەوەش ئەوەی بڵاویش کراوەتەوە زۆربەی هەرە زۆری یا لە ژێر سانسۆری بێ ئامانی ئەو دەوڵەتانەدا بووە کوردستانیان بەسەر دابەش کـراوە ، یـاخود حکـوومەتی ئەو دەوڵەتانە خۆیان بۆ پڕوپاگەندەی خۆیان شـتێکیان بە کـوردی بڵاوکـردووەتەوە و ناویشیان لێ ناوە بەوەی شتیان بۆ کردووین لەو ڕاستەشدا منەتیشیان لەسەر کردووین!!

لێرەوە ، حاڵی ڕۆژنامەگەریی نووسراو بەو چەشنە بووە ، کە تاک وتەرا نەبێ (لێرەو لەوێ) بە تایبەتی لە ژێر سێبەری بزاڤە یەک بە دوای یەکەکانی کورد ، ڕۆژنامەیەک ، گۆڤارێک یا بڵاوکراوەیەک دەرچوێندراوە ،

ئەویــش دیــارە هەمیشــە بەهــۆی هەل و مەرجی بابەتییەوە پچڕ پچڕ بووە ، تەنانەت ئەم حـاڵەتە (پچــڕ پچــڕی بڵاوکـردنەوە) لە هەمــــوو ئەو مێـــژووەی بەمێـــژووی ڕۆژنـامەگەریی ناسـێنراوە بە هەر هـۆیەک بــوو بــێ سـیما و ئادگــاری دیــاری ئەو ڕۆژنامەگەرییە بووە .

ئینجـــا ئەگەر حـــاڵی ڕۆژنــــامەگەریی نووســـراومان وا بـــوو بـــێ ، بێگومـــان ڕۆژنامەگەریی بیستراو وبینراویشمان وێرانتر نەبـــوو بـــێ چـــاکتر نەبـــووە ، لەلایەک دامەزرانــدن و وەگەڕخســتنی ئێســتگەیەکی ڕادیۆ یا تەلەفزیۆن هەر لە بنەڕەتدا قەدەغە بـــووە ، ئەوەیشـــی هەبـــووە لە(ڕادیـــۆی کۆمـــاری کوردســـتان) و ئەو ڕادیـــۆ سـنووردارانەی شۆڕشـی ئەیلـوول (دەنگـی کوردســتان) و ئەوانـــی دیـــکەی حـــزبە کوردســــــــتانییەکان دوای نســــــکۆ و ســەرهەڵدانەوەی شـۆڕش ، کـورد شـتێکی ئەوتـــۆی نەبـــووە (بەخـــۆی) بەنـــاوی

ڕۆژنامەگەریی بیستراو ، لەوەی بەدەر کە لە هەر پارچەیەکی کوردستان ، دەوڵەت بۆ بڵاوکردنەوەی پڕوپاگەندەکانی خۆی ئیستگەیەکی وەکارخستووە بە تایبەتی لە عێراق و ئێران و هەندێ شوێنی دیکە کە هەوڵ دەدەین بۆ ڕێ ڕوونی لەم چەند دێرەی دادێ و بە پشت بەستن (لەبەشێکیدا) بە جزمی یەکەمی بەرگی یەکەمی نووسراوە بە نرخەکەی مامۆستا کەمال ڕەئووف محەمەد ، کورتەیەکیان لێ بخەینە ڕوو کە بەشێکی گرینگ لە مێژووی ڕۆژنامەگەریی بیستراوی کوردی پێک دێنێ[9] .

کە ئەمەش دەڵێم ، دەخوازێ ئەوەمان لە بیر نەچێتەوە ئەگەر بۆ ڕۆژنامەگەریی نووسراوی کوردی کۆمەڵێک ڕێگر هەبووە بە گوێرەی مێژووی خۆی گەشەی پێویست بکا ، لە پێشەوەی ئەو بەربەستانەیش وەک لەپێشدا باسمان کرد ؛ ئاستی خوێندەواری

کــــۆمەڵی کــــوردەواری و ئاســــتەنگەکانی جوغرافیــــــــای دروســــــــــتکراو لەلایەن داگیـــرکەرانەوە ، ڕێـــی لە بڵاوبـــوونەوەی گرتبوو ، بۆ ڕۆژنامەگەریی بیستراویش ، جگە لە دواکەوتــــــوویی کــــــۆمەڵ ، کە زۆر لە ڕۆژهەڵاتناس و گەڕیدە بیانیەکانیش لەوانەی بە تــایبەتی لە ســەر ڕۆژهەڵاتــی ناوینیــان نووســیوە ، ئاماژەیــان بەو لایەنە داوە ، کە (ڕادیۆ)یـان ڕاسـتتر (ئـامێری ڕادیـۆ) — وەک وەرگــر- لە قــاڵبی تــابوودا ســەیرکراوە ، ســەرەڕای ئەوە بە درەنــگەوەش هــاتووە ، لەچــاو مێــژووی پەیدابوونیــدا ، بە هــۆی هەژاری و نەداریشەوە کەم کەس ، لە چینی هەبوویی و دارا و ماڵە بەگ و ئاغایان بەدەر توانیویەتی ئامێرێکی ڕادیۆ بکڕێت ، ئیتر کە گـوێگر نەبـوو ئیستگەی پەخـش چ سـوودێکی دەبـێ؟ ئەمە تـاڕادەیەک بـۆ ڕۆژنـامەگەریی نووسراویش هەر ڕاستە .

ئێستا با سەرەتا لەوەوە دەست پێ بکەین و بزانین یەکەمین ئێستگەی ڕادیۆ ، یاخود ڕاستتر یەکەمین پەخشی کوردی ڕادیۆیی لەکوێ و کەی بووە؟

بەپێی جزمی یێکەهەمی بەرگی یەکەمی کتێبە ناوازەکەی مامۆستا کەمال رەئووف محەمەد کە بەندە بەسەرچاوەیەکی باوەڕپێکراوی دەبینم ، بە پێی ئەو کتێبە بێ یەکەمین پەخشی کوردی لەڕادیۆدا ساڵی 1925 زایینی دەست پێ دەکا .

زنجیرەی ئەو ڕادیۆیانەی پەخشیشیان بە کوردی هەبووە یاخود ئیستگەی کوردی بوون بەم شێوەیەی خوارەوەیە(10):

1- ڕادیۆی کۆماری ئۆتۆنۆمی کوردستانی سوور لە کۆماری ئازەربایجانی سۆڤییێتی (جاران) ساڵی 1925، کە لە دوایدا لە لایەن (ستالین)ـەوە داخرا .

2- پەخشی کوردی ڕادیۆی بەغدا ، کە دوایی بوو بە بەشی کوردی ڕادیۆی بەغدا – لە 1939/11/19وە تا ساڵی

2003 – پاش ڕووخانی سەددام حسین – بەردەوام بـــوو بەمەش ئەم ڕادیـــۆیە ، یـاخود پەخشـی کـوردی لەم ڕادیـۆیەدا بە تەمەنتـــرین پەخشــــە لە مێـــژووی ڕۆژنامەگەریی بیستراوی کوردیدا .

3- پەخشی کوردی ڕادیۆی ڕۆژهەڵاتی نزیک (شـــەرقولئەدنا) لە (یافـــا) ســـاڵی1942 (جەنـگەی شـەڕی دووەمـی جیهـان) کە تـا ئەیلـــوولی 1945 بەردەوام بـــوو. ئەم ڕادیـۆیە سـەر بە ئینگلیـز بـووە ، ڕۆژانە سەعاتێک بەکوردی پەخشی هەبووە[11] .

4- پەخشـی کـوردی لە (ڕادیـۆی ڕۆژهەڵات) – الشــرق – لە لوبنــان ســاڵی 1943 تــا ساڵی 1945، پەخش بەزمانی کـوردی لەم ڕادیــۆیەدا هەفــتەی دووجــاران بــووە ، ڕۆژانـی چوارشـەممە و هەینـی ، پاشـان لە ســاڵی 1945 و 1946دا بــووە بە ڕۆژانە ڕەوانشــــاد کـــامەران عـــالی بەدرخــــان سەرپەرشتی کردووە .

5- ڕادیۆی کۆماری کوردستان – مهاباد – کوردستان کە لە1945/12/12 تا 1946/1/1 بەردەوام بوو . وەک لە پێشیشدا ئاماژەمان پێداوە ، ئەم ڕادیۆیە بە یەکەمین(ڕادیۆی ئازاد)ی کوردی لە مێژووی ڕۆژنامەگەریی بیستراوی کوردی دادەنرێ .

6- پەخشی کوردی ڕادیۆی – کۆماری ئازەربایجان – لە ئێران مامۆستا کەمال ڕەئووف لە بارەی ئەم ڕادیۆیە دەڵێت: "سەرەتای پەخشی ساڵی 1946 دەستی پێ کردووە[12].

7- پەخشی کوردی ڕادیۆی یێریڤان لە ئەرمەنستانی سۆڤییتی (جاران) ،

وا دیارە ئەم ڕادیۆیە دوو خوول بووە:

- خوولی یەکەم: ساڵی 1930 تا 1937.

- خوولی دووەم: لە1955/1/1 تا 1958.

8- ڕادیۆی کوردی – ئێران – ساڵی 1946 تا 1958.

9- بەشی کوردی ڕادیۆی تاران 1946 تا 1958.

10- ڕادیۆی کوردی – لەسنە – ساڵی 1953.

11- ڕادیۆی کوردی – مهاباد .

12- ڕادیۆی کوردی – تەوریز .

13- پەخشی کوردی لە ڕادیۆی قاهیرە ، کە لە1957/6/1 تا 1963/6/13 دا بەردەوام بووە[13].

14- ڕادیۆی – دەنگی کوردستان – عێراق – ئەم ئیستگەیە وەک زمانحاڵی شۆڕشی کوردستان (شۆڕشی ئەیلوول) لە 1963/8/20دا دامەزرا . ڕادیۆی (دەنگی کوردستانی عێراق) لە سەرەتای دامەزراندنیدا ، کورتبڕ بوو ، هێزی لە کیلۆواتێک کەمتر بوو ، بەمەش مەودای بڵاوبوونەوەی بەرتەسک بوو ، بە پێی هەندێ سەرچاوە بازانەی نیوەتیرەی لە 50کم تێنەدەپەڕی[14].

ئەم ڕادیــــۆیە تـــاڕادەیەکی زۆر جێــــی متمـانەی خەڵـک بـوو ، گـوێگرێکی زۆری هەبوو ، هەربۆیە حکوومەتە یەک لەدوای یەکەکـــــانی عێـــــراق بە حکـــــوومەتی بەعسیشەوە ، هەر لە سەرەتای دامەزرانی ئەم ڕادیۆیە ، هەوڵی جیددیان دا بە هۆی گرتنەبەری ڕێوشوێنی تەکنیکی پێشکەوتوو ڕێ لە دەنگـی ئەم ڕادیـۆیە بگـرن بگـاتە گوێڕادێرانی[15].

(دەنگـی کوردسـتان) تـا پـاش دەرچـوونی ڕێککەوتنـــامەی 11ی ئـــاداری 1970 بە ماوەیەک بەردەوام بوو ، دوایی بۆ ماوەی نـــــزیکەی چوارســــاڵ ، بە پێـــــی ئەو ڕێککەوتنـــامەیە (کە یەکەمـــین داننـــانی ڕەســمی دەوڵەتــی عێــڕاقە بە کێشــەی کــورد) لەکـار وەسـتێنرا ، تـا ئەوەی لە

نیسانی1974دا جارێکی تر کەوتەوە کار ، ئەمجارەش بۆ ماوەی ساڵێک بەردەوام بوو[16].

پاش نسکۆی شۆڕش ، ئاداری 1975 لە ئەنجامی مۆرکردنی ڕێککەوتننامەی جەزایر ، ڕادیۆکە بۆ ماوەیەک وەستا ، پاشان دوای دەسپێکردنەوەی شۆڕش لە ژێر ناوی (شۆڕشی گوڵان) بە ماوەیەک – پایزی 1977 – دەنگی کوردستان – جارێکی تر وەکارخرایەوە .

ئەم ڕادیۆیە قۆناخ بە قۆناخ هاتووە تا ئەمڕۆیش بەردەوامە . شایەنی باسە لێرەدا ئەوە بگوترێ کە ئەم ڕادیۆیە بە یەکەمین ڕادیۆ دادەنرێ لەوەی لە زنجیربەندی ڕادیۆنەکان کە بە (ئیستگە نهێنیەکان) لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست

دادەنرێ و هەروەها دووەمین ڕادیۆی ئازادیشە دوای ڕادیۆی کۆماری کوردستان لە مێژووی ڕۆژنامەگەریی بیستراوی کوردیدا .

15- دەنگی شۆڕشی عێراق

ئەم ڕادیۆیە لەسەرەتای دەسپێکردنی (شۆڕشی نوێ) لە لایەن یەکێتی نیشتمانی کوردستانەوە وەگەڕخرا ، پاشان ناوی گۆڕا و بوو بە (دەنگی گەلی کوردستان) و ئێستاش بەردەوامە .

ئەم ئیستگەیەش بە هەمان پێوەری لە پێشدا ئاماژەی پێ درا ، دەچێتەوە بازنەی ڕادیۆ نهێنیەکان – هەروەها ئەم ئیستگەیەش بە ڕادیۆیەکی دیکەی ئازاد دەژمێررێ کە لە ناوچە ئازادکراوەکاندا پەخشی کردووە .

16- (پارتی گەلی دیموکراتی کوردستان)یش ڕادیۆیەکی هەبوو لە ناوچە

ئازادکراوەکانەوە پەخشی دەکرد. لەبارەی مێـژووی پەخـش و وەسـتانی ئەم ڕادیـۆیە لە هـــیچ شـــوێنێک ئامــــاژەیەک نیـــیە ، ئەوەندە هەیە کە لەگەڵ تێکەڵ بوونەوەی ئەم پـــارتە لەگەڵ – پـــارتی دیمـــوکراتی کوردســـتان- عێـــراق- دا دوای پێکهێنـــانی بەرەیەک لە نێـــوان خۆیـــان و حزبـــی سۆسیالســـــتی کوردســـــتان و پـــــارتی سۆسیالسـتی کـورد (پاسـۆک) – زۆربەی کادرەکانییان بە سکرتێری گشتیەوە چوونە نـــاو ڕیزەکـــانی پـــارتی دیمـــوکراتی کوردستان .

ئەوی ڕاسـتییە ئـێمە لێرەشـدا لە بەر ئەوەدا نـین بیبلۆگرافیـا بـۆ ئەوەی دەچێـتەوە نـاو (ڕۆژنـامەگەریی بیسـتراو)ی کـوردی ڕێـک بخەیـــن بەقەد ئەوەی مەبەســـتمان بـــوو ســەرەقەڵەمێک لە مێـژووی سـەرهەڵدان و دەسپێکی ئەم ڕۆژنـامەگەرییە پێشـان بـدەین وەک دەروازەیەک بـــۆ باســـەکە ، دیـــارە

ئەوەی باسیش کرا لەمشتی خەروار ناچێتە دەرەوە ، دەنا ڕۆژنامەگەریی بیستراوی کوردی بە تایبەتی دوای ڕاپەڕین ، لە ڕووی چەندایەتییەوە لە چوارچێوەی پێویستی ئەو جوغرافیایەی ئەمڕۆ بە (هەرێمی کوردستان) ناسراوە زۆر زیاترە ، کە زۆربەشیان ئەگەر نەڵێین هەموویان بەرنامەکانیان بەشەپۆلی FM) پەخش دەکەن[17].

لەبارەی پەخشی تەلەفزیۆنیشەوە (ڕۆژنامەگەریی بینراو) ، ئەوەندەی من ئاگاداربم هیچ سەرچاوەیەکم نەدۆزییەوە باسی یەکەمین پەخشی کوردی لە تەلەفزیۆن یان ڕاستتر تەلەفزیۆنی کردبێ ، ڕەنگە ڕۆژێ لە ڕۆژان لە هەندێ ئیستگەی ئەو وڵاتانەی کوردستانیان بەسەر دابەش کراوە گۆرانییەکی کوردییان پەخش کردبێ ، دەنا وەکو ئیستگە ، تەنیا باشووری

کوردستان (کوردستانی عێراق) پەخشی تەلەفزیۆنی کوردی تێدا هەبووە ئەویش بە درەنگەوە ، لەکاتێکدا عێراق ، یەکەمین وڵاتە لەناو ئەو وڵاتانەی (بە وڵاتانی عەرەبی) ناوزەد کراون ئیستگەی پەخشی تەلەفزیۆنی لێ دانـدراوە ، کاتێ ساڵی 1956 کۆمپانیایەکی ئەڵمانی لە پیشانگایەکی پیشەسازی بەغدادا بەشدار دەبێ ، نێردەیەکی تەلەفزیۆنی لەو پیشانگایەدا نمایش دەکا ، پاشان دوای کۆتایی هاتنی پیشانگاکە ، نێردەکە بە دیاری پێشکێشی حکوومەتی ئەوسای عێراقی دەکا ، ئەو نێردەیەش لە سنووری شاری بەغدا ڕەتی نەکردووە و هێزی ناردنی تەنیا نیوکیلۆوات بووە و بە یەک کەناڵ کاری کردووە .

بە دامەزراندنی ئەو نێردەیە عێراق بوو بە یەکەمین وڵات لەناو ئەو وڵاتانەی بە (وڵاتانی عەرەبی) ناسراون کە پەخشی تەلەفزیۆنی هەبێ .

جێــی باســە کارمەنــدانی ئەو نێــردەیە لە ســەرەتادا ســەر بە وەزارەتــی (هەواڵ و ئاراستەکردن) بوون – سەردەمی پاشایەتی - دوای تەمــــوزی 1958یــــش کە بە (سەردەمی کۆمار) ناسراوە خرایە سەر (وەزارەتــی ڕێنمــاییەوە) - دیــارە لە دەسپێکیشدا پەخش بە (ڕەش و سپی)بووە ، پاشان لەساڵی 1975 بۆ یەکەمجار پەخشی ڕەنگی دەست بەوەشان دەکا[18].

چیرۆکــی پەخشــی کــوردی لە تەلەفزیــۆنی عێراقیدا چیرۆکێکی درێژ نییە ، کە من پێم وایە ئەگەر پەخشێکی تەلەفزیۆنی بەو ناوە هەبێ بۆ یەکەمین جار لەعێراق بووە ، لەگەڵ ئەوەی تەلەفزیۆنیش ، سایلی ڕادیۆ و ڕۆژنامەکــانی حکــوومەتە یەک بە دوای یەکەکان زمانحاڵی خۆیان بووە بە کوردی ، باوەکو هەندێ جار ، بە نموونە لە ماوەی چوارساڵی دوای مۆرکردنی ڕێککەوتننامەی ئـاداری 1970 (1970 – 1974) بە هــۆی

(هەنـــدێ) لەو کارمەنـــدانەی کاریـــان تێـــدا دەکـــرد لەو مـــاوەیەدا نیشـــانە بەو کـــرانەوە ڕێـــــژەییەی ڕێککەوتننـــــامەکە فەراهەمـــــی کردبـــوو ، چەنـــد بەرنـــامەیەک هەبـــوون ، کە ئەویش لە بەرنـــامەی هـــونەری و کولتـــووری تێـــنەدەپەڕین ، دیـــارە پـــاش نسـکۆی شـــۆڕش ئەم بـــوارەیش وێـــنەی بوارەکـــانی دی وێـــک هێنرایەوە[19].

وەک لەپێشیشـــدا وتمـــان کە عێـــڕاق یەکەمـــین وڵات بـــوو نێـــردەی تەلەفزیـــۆنی گەیشـــتێ ، لەگەڵ ئەوەشـــدا پەخشـــی کـــوردی (پەخـــش نەک نێردەی سەربەخۆ) بە درەنگەوە بـــوو ، ســـوێندی ئەوە نـــاخۆم کە ڕەنـــگە جاروبـــار گـــۆرانییەکی کـــوردی پەخش کرابێ ، دەنـــا تـــا دوادواکـــانی شەســـتەکانی ســـەدەی ڕابـــردوو ئەمە هەروا مــــــــایەوە ، تـــــــا ئەوەی ڕێککەوتننـــــامەی ئـــــاداری 1970 لە نێـــــوان حکـــــوومەتی عێـــڕاق و شۆڕشـــی کوردســـتان مۆرکرا ، لەوساوە بۆ یەکەمین جار پەخشی

کـــوردی (بـــۆ مـــاوەیەکی دیـــاریکراو) لە تەلەفزیـۆن هەنـدێ بەرنـامەی بڵاوکـردەوە ، بەرنامەکـان سـەرەتا لە ڕێـگەی (نێردەیەکـی بەهێزکـردن) لە کەرکـووک دانـدرا ، پـاش ماوەیەک لە ڕێگەی نێردەیەکی بەهێزکردنی دیکەوە کە لە مووسڵ داندرا بوو دەگەیشتە کوردســتان ، تــا ئەوەی هەمــان نێــردەی کەرکـــووک کـــرایە ئیســـتگەیەکی پەخشـــی تەلەفزیۆن بەکوردی کە لەسەعات 5 یا 6ی ئێــوارە تــا 12ی شــەو بەردەوام دەبــوو لە پەخـــش هەر لەو ماوەیەشـــدا ، لە پـــاڵ بەرنامەی کوردی (کە ماوەکەی زیاتر بوو) مـــاوەیەک بـــۆ بەرنـــامەی (تورکمـــانی) و ماوەیەک بۆ (سریانی) تەرخان کرابوو.. لەو ئیســـــــتگەیەدا وەک وتمـــــــان ، لەگەڵ وەبەریەکهێنـــانەوەی ئەو کـــرانەوەی پـــێش نسکۆی شۆڕش هەبوو ، جاروبار ڕێگە دەدرا هەنـــدێ شـــانۆگەریی و درامـــا و گـــۆرانی کوردی بڵاوبکاتەوە کە ئێستاش هەندێکیان لە

ناوەنـدە هـونەری و کولتوورییەکـانەوە جێـی سەرنج و باسە.

ڕاسـتیی ڕۆژنـامەگەریی بینـراوی کـوردی تـا (سەردەمی ڕاپەڕین)یش ئەوەی هەبوو لەوە بەدەر نەبـوو حکـوومەتی عێڕاقـی لە ڕێـی لایەنە پەیوەندیـدارەکانەوە بەرنامەکـانی(بە پێـی هەل و مەرج)و لە ژێـر چـاودێرییەکی توندا ئاراستە دەکرد .

میدیای کوردی دوای ڕاپەڕین

ڕاپەڕیـــــــن لە خۆیـــــــدا وێســــــتگەیەکی ســـــەرنجڕاکێش لەلایەک و لەلایەکـــــی دی چاوەڕوانکراو بوو ، کۆتک لەسەری ڕژا بـوو ، زوڵـم و زۆرداری ئەگەر بشـێ بگـوترێ ببـوو بە دوومەڵێکـــی گەیـــوو تەنیـــا نـــووکە دەرزیەکی بچـووکی دەویسـت ، کە ئەویـش هەل و مەرجـی بـابەتی بە هەر هـۆیەکەوە بـوو بێـت ڕەخسـاندنی و هەرچی لە مـاوەی ئەو ماوەیە کۆ ببووە هاتە دەرەوە...

لەو ســــــەروبەندەدا ، پــــاش هەمــــوو دەرهاوێشـــتەکانی ، ڕاپەڕیـــن وەک ئەوەی

کـۆمەڵگەی کـوردی بە گشـتی و کولتـووری کــوردی بە تــایبەتی ڕووبەڕووی چەمکێکــی نـوێ کـردەوە ڕووبەڕووی چەمکـی (شـۆکی ئـازادی) ، هەر ئەو شـۆکەیش لە دوایـدا ئەو بێسەروبەریەی لە بڵاوکـردنەوەی ڕۆژنـامە و دامەزرانـدنی ئێسـتگەی ڕادیـۆ و وردە وردە تەلەفزیــۆن و ئیســتگەی ســەتلایت بەدوای خۆیـدا هێنـا ، هەمـوو ئەمـانەش ئێستاشـی لەگەڵـدا بـێ ، بـێ پلانـی و شاشـی لە ڕووی هـاتنەوە لەگەڵ پێشـهاتە تیژڕۆکـانی نـاوچەکە وجیهــــان و دەرهاوێشــــتە پێشــــڤەبڕ و پاشــــڤەبڕەکانیدا بە ڕۆژنــــامەگەریی کـوردییەوە دەبینـرێ و ڕۆژ دوای ڕۆژیـش بــاری لاســەنگ و هەل و مەرج لاســەنگتر دەکــا ، پــاش ئەوەی ، ئەوەی بە نــاوی ڕۆژنامەگەریی (ئەهلی) و (سەربەخۆ)یش هاتنە مەیدان.. وای دەبینم لە باتی هاوسەنگ کـردنەوەی بـاری ڕۆژنـامەگەریی کـوردی و هەوڵــدان بــۆ پێکهێنــانی ڕای گشــتی بە

ئاراستەی متمانە بەخۆبوون ڕوو لە ئایندە و لەبەرچاوگرتنی ئاستی هۆشیاری کۆمەڵایەتی و سایکۆلۆژیەتی کۆمەڵ و بنەماکانی ئەمنیەتی نیشتمانی ، بوو بەمەیدانی موزایەدە و لێدان و سپیکردنەوەی ڕەش و ڕەشکردنەوەی سپی...

دیارە لە پاڵ ئەو ڕۆژنامەگەرییەش ڕۆژنامەگەری حزبی هەبووە ، ڕۆژنامەگەری حزبی هەر لەبنەڕەتدا ڕۆژنامەگەرییەکی بێ لایەن نییە ، بەڵام سەرچاوەی دارایی دیارە و لە هەمان کاتدا هۆیەکانی ڕاگەیاندنی – نووسراو – بیستراو – بینراو – ئەلکترۆنی – بە ئاراستەیەکی دیاریکراوەوە کار دەکەن ...

بەڵام ئەمە ئەوە ناگەیێنێ ڕۆژنامەگەری حزبی کە مێژوویەکی لە کۆی مێژووی ڕۆژنامەگەری کوردیدا هەیە ، هەمیشە لایەنداری حزب بووە ، زۆر لەو ڕۆژنامە و

ڕادیۆیانە ڕۆژگاریکی زۆر سەکۆی بەرگری بوون لە خەڵک و جەماوەر و دەوری کارایان لەو بوارەدا دیوە.

سەرەباسی ئێمە لەم پاژەدا ڕۆژنامەگەریی پاش ڕاپەڕینە... لێرەوە بە پێویستی دەزانم هەڵوەستە لەسەر چەند خاڵێک بکەم کە ئەو ڕۆژنامەگەرییەی پێ دەناسرێتەوە .

چی لە هەڵسوکەوتی ڕۆژنامەنووسان و ئاراستەی هۆیەکانی ڕاگەیاندندا گۆڕا ؟

سەرەتای ڕاپەڕین ، چەشنێک لە شۆک (شۆکی دەربازبوون لەسەرکوتکردن و سانسۆر) ڕووبەڕووی ڕۆژنامەنووسان بووەوە ، بەمەش هەر کەسێ لەلای خۆیەوە دەیویست کارێک بکا ، هەڵسوکەوت و هەڵوێستێک بنوێنێ ، وەک ئاماژەشمان پێدا سەرەتا ئەو شۆکە بوو سیستەمی مرۆڤی کوردی لە بارێکەوە هێنایە بارێکی دی، بەڵام لە سەرێکی دیەوە ڕاپەڕین کەش و

هەوایەکــی تــری بڵاوکــردەوە تــاڕادەیەک تەنانەت ئەو حزبانەی لە چوارچێوەی بەرەی کوردستانیشدا بوون (بێگومان هەموویان نا) وەک هــۆی کــارای ڕاگەیانــدن لە ڕادیۆیــان زیــاتر نەبــوو ، بە ئاراســتەی کولتــووریش بزاڤێکی لەو چەشنەیان نەبوو ، ئەوەی هەبوو یەکێتــی نووســەران ، پــاش کــاراکردنەوەی هەنــدێ چــالاکی کولتووریيــان لە شــێوەی کــۆڕ و ســیمنار و بەرنــامەی ئیســتگەیدا هەبــــوو[20]، وەکــــو جــــوولانەوەی ڕۆژنامەنووســیش یەکەمــین جــار یەکێتــی نووســەران ڕۆژنــامەیەکی ڕۆژانەیــان لە ڕۆژانــی (کــۆنگرەی ڕاپەڕیــن)ی خۆیانــدا بە نــاوی (کــۆنگرە) دەرچووانــد ، وەکــی دی بڵاوکراوەیەکــی لەو جــۆرە نەبــوو بشــێت بگــوترێ بەقەد ئەو گــۆڕانە بێــت ڕاپەڕیــن بەرپــــای کــــرد . تــــا ئەوەی ســــاڵ وەرســــــووڕایەوە و دوای هەمــــــوو دەرهاوێشــتەکانی کــۆڕەوی ملیــۆنیی کــورد ، لە1992/1/12دا ژمــــارەی ســــفری

ڕۆژنـامەیەکی ڕۆژانە بە نـاوی (کوردسـتانی نــوێ) لە شــاری هەولێــر لە لایەن یەکێتــی نیشتمانیی کوردستانەوە بڵاوکرایەوە ، لەگەڵ دەرچـــوونی (کوردســـتانی نوێ)یشـــەوە حزبەکانی دیکەش کەوتنەخۆ ، لەوانە پارتی دیمـــوکراتی کوردســـتان بەحەفتەنـــامەی (خەبــات) لە پێشـــدا پاشـــان ڕۆژنـــامەی (برایەتـــــی) ڕۆژانە و پـــــارتی گەل – بە ڕۆژنـــامەی ناوەنـــاوەی (گەل) و حزبـــی سوسیالستی کوردستان بە (ڕێگای ئازادی)و پاشـان حزبـی زەحمەتکێشـانی کوردسـتان بە ڕۆژنامەی (ئاڵای ئازادی)....تاد

دیـــــــارە لە ڕووی هەڵســـــــوکەوتی ڕۆژنامەنووسـان مـۆدێکی دی هـاتە کـایێ ، جیـــاواز لەوەی پـــێش ڕاپەڕیـــن ، بەوەی ڕۆژنامەنووسـان لە سـەرەتای سـەرهەڵدانی ڕۆژنـامەرگەریی ڕاپەڕینـدا کەوتـنە کەش و هەوایەکی ئازاد و ئازادانە بیریان دەکردەوە دەیاننووسی کە هەندێ جار پیشەییایەتیشیان

ڕەچـــاو نەدەکـــرد ، بەڵام دیســـان تـــا هەڵبـژاردنیش (سـاڵی 1992) هەسـتیان بە بەرپرســیاریەتی دەکــرد کە ئەزموونێــک بەڕێوەیە پێویستە بپارێزێ ...

بە کــوردی بە بــێ ئەوەی کۆبــوونەوە و ڕێککەوتنی لەسەر بکرێ ، ڕۆژنامەنووسان کە زیاتریش لەناو توێژی نووسەراندا هاتبوون تـــاڕادەیەکی بەرچـــاو لە مەســـەلە چارەنوسسازەکاندا یەک دەنگ بوون نەک هەر ئەوەندە بگرە ئەگەر کەسێ ویستبای یا زاتی ئەوەی کردبووایە بە هەر بیانوویەک بــێ درز بخـــاتە ئەو یەکـــدەنگیە ، لە لایەن خـــودی ڕۆژنامەنووســـانەوە لە قەڵەمـــی دەدرایەوە و لێی قبوڵ نەدەکرا...

بە مانایەکی دی ئاراستەی میدیای کوردی لەو سـەردەمەدا ، ئاراسـتەیەکی سـتراتیژی دووربینتـر بـوو میـدیایەکی تـاڕادەیەکیش بەرژەوەنـدی گشـتی لەبەرچـاو دەگـرت ، بـــاوەکو ئەوســـا ئەوەی هەبـــوو نەبـــوو

ڕۆژنـــامەگەریی حزبـــی بـــوو بـــێ . بەڵام لە ڕووی پیشـــەییایەتی و بـــاری ئەو میـــدیایە ، ســـەیر دەکەیـــن ڕۆژنـــامەگەریی بیـــروڕاو ڕۆژنـــامەگەریی هەواڵ تـــێکەڵ کرابـــوون کە ئێستاش ئەو سیمایە لە میدیای کوردی و کوردستانیدا ون نییە.... هەر بەم ئەگەریشەوەیە زۆرجار بابەتایەتی تێدا کاڵ دەبێتەوە .

میدیای کوردی لە دەسپێکی پاش ڕاپەڕین تا ڕادەیەک ، تەنانەت لەچاو ئێستاش دوانەکەوتبوو بە ڕۆژنامەگەریی بیستراویشەوە کە چەندان بەرنامەی ڕۆشنبیری و کولتووریان بڵاودەکردەوە و بە پێی هەل و مەرج و ئیمکانیاتی ئەو دەمە دەکەوێتە ناو حسابانەوە .

بەڵام پاش هەڵبژاردن و دامەزرانی پەرلەمان و حکوومەت ، دیارە بارەکە کەوتە بازنەیەکی دی ، بە بڕوای من تاقیکردنەوەی هەڵبژاردن و (شەڕە پەڕۆ) و پاشان (شەڕی

بەڕاستی) کە بە شەڕی ناوخۆ دەناسرێتەوە و دەرهاوێشتەکانی ، لە پێشەوەی ئەو هۆیانە بوون کە ئیتر ڕەنگی حزبایەتی جێی بەڕەنگی یەکڕیزی لەق کرد... بەم جۆرە وەک پێویست بوو و دەیخواست میدیای کوردی هەواڵی ڕاست و زانیاری دروست و پێویست بدا بە خەڵک ، کەوتە ئەو بارەی هەر کەسێ بە لەیلای خۆیدا هەڵبڵێ...

تا ئەوەی میدیای بینراویش هاتە دامەزراندن و پەخش و وەشانی دەست پێکرد ، سەرەتا بە دەیان و دوای بوو بە سەتان ڕۆژنامە و ڕادیۆ و زنجیرەیەک کەناڵی لۆکاڵی تەلەفزیۆن... تاکو گەیشتە ئەوەی کەناڵی ئاسمانی دامەزران ، کە یەکەمینیان کەناڵی (مێد تیڤی) بوو لە دەرەوەی کوردستان ، لە هەندەران و پاشان کەناڵی (کوردستان TV وەک یەکەمین کەناڵی ئاسمانیی لە ناوەوەی کوردستان لە نیشتمان ساڵی 1999 دەستی

به پەخش کرد و لە دوایشدا وەک دەبینین چەندان کەناڵی دیکەی بەدوادا هات ، لەوانە (کوردسات ، زاگرۆس ، گەلی کوردستان) و تاد....

بەو ڕەنگە میدیای کوردی چووە قۆناخێکی دیکەوە ، ڕۆژنامەنووسانیش کە تا ماوەیەکی زۆر لە ناو توێژی نووسەرانەوە دەهاتن ، وای لێهات هەرچی خەت و قەڵەمێکی هەبوو ، بە هۆی بوونی ئەو هەموو بڵاوکراوە و ڕادیۆ و تەلەفزیۆنانەوە بوو بەڕۆژنامەنووس!! ، بە تایبەتی لەکات و دوای شەڕی ناوخۆ (بچی نەیەتەوە) وەک یەکێک لە دەرهاوێشتەکانی پەیوەندیدار بە میدیا ، میدیایەک خۆی بە (میدیای ئەهلی) خستەڕوو ، هەروەها میدیایەکی دی کە بە (میدیای سێبەر) ناسێندرا پەیدا بوو.

ئەوەی بە (میدیای ئەهلی) خۆی پێشکەش کرد ، لە ڕاستیدا لە هەندێ وێستگەوە نەبێ جیاوازیەکی جەوهەری ئەوتۆی لەگەڵ

(میــدیای ســێبەر) لــێ نەخوێنــدراوەتەوە ، ئەمەش لە خوێنـدەواری وردبـین پێم وانیـیە شاراوە بێ کە هەمیشە بە سەکۆیەکی حازر و ئامادە دیتـراون ، بەرداوا ، بـۆ ئەو لایەن یـان ئەو کەسـایەتی لەدژی ئەوی دیکەیـان ، هەر شتێکیش بە نرخی خۆی ، دەنا (ئەهلـی) یـانی چی؟

ئەگەر لە ڕووی زمــانەوە لێــی بـــڕوانین ، (ئەهلی یان ئەهالی) واتە هاونیشـتمان ، باشـە خـــــۆ ئەو هاونیشـــــــتمانییانەی هەر لە هەڵبژاردنی یەکەمەوە ساڵی 1992 دەنگیـان بەلایەنەکـــانی کوردســـتان دا ، ئەوانـــیش دەتوانن بە میدیاکانی خۆیان بڵێن (ئەهلـی) ، ئەگەر مەبەسـتیش لە (ئەهلـی) سـەربەخۆیی بێ ، داخۆ ئەو (خۆ)یە کێیە؟

لەلایەنی ڕوانینی بابەتـایەتی و پیشـەییایەتیەوە دەبێ ئەو (خـۆ)یە (خـاک – نیشـتمان)بێ ، بە هەموو ئەو مانایانەی وشەکە هەڵیدەگرێ لە

مەغـــزا و ئینتیمــاوە ، ئەوەش وای نــابینم بە هۆی لەترکزەیی خودی ماناکە ، بەو چەمکە ڕەنگـی دابێـتەوە . وەکـو ڕای خـاکی خـۆم ، هەرگیــز لەو بــاوەڕە دانــیم نەک تەنــێ لە کوردســتان ، لە هەمــوو جیهانــدا میــدیایەک هەبێ سەربەخۆ .

کەناڵەکـانی میـدیا یـان سـەربە حـزبێکن ، یـا کۆمپانیایەک یا گروپێکی بازرگانی دیاریکراو یـان سـەرمایەدارێک کە لە ڕووی دارایـیەوە پشــتی دەگــرێ و بــاروبووی دەکــا ، یــان زۆرجار ڕەنگە سەر بەلایەنێکی هەواڵگریی یا سـەربازی یـا دەوڵەتـی یـان ڕێـی تـێ دەچـێ هەنـدێ جـار سـەر بەدەوڵەتێکـی ئیقلیمـی یـا هەر دەوڵەتێکــی دی بــۆ بەرژەوەنــدیەکی تـایبەتی ، یـاخود لایەنێـک یـا دەزگـایەک لەو دەوڵەتە... تەواوی کەناڵەکـــــانی میـــــدیای دونیـایێ لەو بـازنەیە نـاچنە دەرەوە ، ئەگەر نموونەیشـــت ویســـت ، ســـەیری کەنـــاڵی (الجزیرة) لەقەتەر و (العربیة) و (الحـدث) و

ڕۆژنامەکانی (الحیاة) و (الشرق الاوسط)ی عەرەبستانی سعوودی و (العالم)ی سەر بە ئێران و کەناڵە ئیتاڵیەکانی سەر بە سەروەزیرانی پێشوو بەرلسکۆنی و میدیاکانی (مەردۆخ) لە بەریتانیا و شوێنی دی .

تەنانەت (BBC) عەرەبی و فارسی و زمانەکانی دی کە زۆرجار وەکو نموونەی سەربەخۆ و بێلایەن باسیان دەکرێ ، هەرچەندە باروبوو لە حکوومەتی بەریتانیا وەرناگرێ ، لەکاتێکدا سەرەتا لەلایەن چەند کۆمپانیایەکەوە دامەزراوە ، ئێستا لە ڕێی ئەو باج و دەرامەتەی لە هاوولاتیانی وەردەگرێت بەڕێوە دەبرێ ، کە ئەویش بێگومان دەوڵەت بە پێی یاسا و ڕێسایەک ڕێکی خستووە...

ڕاستە BBC تا ڕادەیەکی نکۆڵیلێنەکراو بابەتایەتی و پیشەییایەتی لە هەواڵ و پرۆگرامەکانیدا پاراستووە ، بەڵام ئەویش کە (بە دڵی خۆ) سەر مەشق و نموونەیە

زۆرجــار بە بێلایەنــی هەڵســوکەوتی لەگەڵ هەنــدێ هەواڵــدا نەکــردووە و بە پێــی بەرژەوەنــدی دەوڵەت (بەریتانیــا) بە هەر بیانوویەک بێ ڕەفتاری کردووە بە تایبەتی لە بڵاوکــــردنەوەی هەواڵــــدا ، تەنــــانەت گەیشتووەتە ئاستێک ، هەر بۆ نموونە BBC لەبەشــی فارســیدا بە کەنــداو دەڵــێ (خلــیج فــارس) کە چــی لەبەشــی عەرەبیــدا دەڵــێ (الخليج العربی) !

بــێجگە لەوەی زۆر هەواڵــی مەترســیدار هەبووە لە زوڵم و زۆری دونیایێ و پێشێل کردنــی (مــافی مــرۆڤ) لەلایەن هەنــدێ ڕژێمــــی حــــوکمەوە ، کەچــــی چــــونکە بەرژەوەنــدی دەوڵەتــی ئینگلیــز لەگەڵ ئەو ڕژێم یان ئەو دەوڵەتدا بووە ڕێگای نەداوە ، تەماشــا دەکەیــن BBC ، یــان خــۆی لــێ بــواردووە ، یــاخود ئەگەر باسیشــی کردبــێ وەک دەڵێن لە ڕووی (اسقاط فرض) بووە ، واتە لە کۆڵ خۆکردنەوە .

ئێمە کە BBC دەهێنینەوە لەو ڕوانگەوەیە کە باشترینیانە لە نزیک بوون لە پاراستنی بێلایەنی و پەیڕەو کردنی پیشەییایەتیدا[21].

CNN یش کە بە سەربەخۆ ناسراوە و موڵکایەتی یە ، ڕاستە لە ڕووی خێرایی گەیاندن و پیشەییایەتی و کادیری پرۆفیشناڵەوە ، ناوبانگی دەرکردووە ، بەڵام لای شارەزا و چاودێرانی میدیاوە کارکردنی ئەو کەناڵە بە تایبەتیش لە ڕووی ئاراستەی ستراتیژییەوە (ستراتیژیەتی ئەمریکا) شاراوە نییە[22] .

(CNN)یش دەچێتەوە ڕیزی ئەو کەناڵانەی ئیعتوباریان وەرگرتووە. بەڵام کە بەوردی لێی بڕوانین زۆرجار ئەو جۆرە کەناڵانەیش بەهێزی خێرایی گەیاندن و کادیری پرۆفیشناڵ و پیشەییایەتی لە کارکردن و تەکنیکی نوێ و بایەخ دان بە هەواڵ و ڕیپۆرتاژی سەرنجڕاکێشەوە لایەنداریيان دادەپۆشن...

کەواتە ئەو میــدیایەی بە (ئەهلــی) خۆیــان ناسـاندوە لەو کەنـاڵانەی بە کـوردی پەخـش دەکەن یـــان بـــڵاو دەکەنەوە نەیـــانتوانیوە بێلایەنـی خۆیـان بپـارێزن ، هەرچەنـدە کەنـاڵ هەبن ڕەنگە زۆرجار توانیبێتیان (تاڕادەیەک) لایەنە ناکۆکەکـان لەسـەر پەڕەی ڕۆژنـامە و بەردەم مایــک و شاشـــەکانیان کـــۆبکەنەوە، بەڵام بێلایەنی یا سەربەخۆی بە تەنیا هەر لە کــــــۆکردنەوە و بەرابەر ڕاگرتنـــــــی ڕایە جیاوازەکان نییە .

میـدیای کـوردی هەرچـی بکـا ، نەیتوانیـوە لە ئاراستەی باروبووکەر بێتە دەرەوە ، بێگومـان کەسیش ئامادە نییە لەبەر ئاوێنە بوەستێ و جنێو بدا و بە پارەی خـۆی تەشهیر بە خـۆی بکـا ، یـان هەرچـی نەبـێ بەلای بەرژەوەنـدی خۆیدا نەشکێنێتەوە.

پاشـــان لێـــرەدا مەســـەلەکە بە تەنیـــا هەر پاڵپشـتی دارایـی نییە ، بەڵکـو پاڵپشـتی گەلێـک جـــــار لە زانیـــــاری پێـــــدان و دەرفەتـــــی

دەستخستنی ڕیکلام و پەیداکردنی سپۆنسەریشدا دەبێ... چەندی میدیای سێبەرە ، میدیای سێبەر ئەگەرچی لە کوردستان ئەزموونێکی تازەیە ، بەڵام زۆر لە دەوڵەتان بە تایبەتی دەوڵەتە پارەدارەکان ئەوەیان تاقی کردووەتەوە و بەردەوامیشن بە نموونە کڕینی چەند کەناڵێکی میدیایی ، ئینجا ڕۆژنامە یا گۆڤار یا کەناڵی تەلەفزیۆنی بێ کە پێیاندا هەڵبڵێ و پەسنی کارەکانیان بکا و.....تاد.

ڕژێمی سەدام حسین بەرچاوترین نموونەیە ، لە کڕینی ئەو جۆرە میدیایە ، بە تایبەتی ئەو گۆڤار و ڕۆژنامانەی بە خاوەنداریەتی دەزگایەک یا کەسێک لە پایەختەکانی دونیادا دەردەچوون . چەندی میدیای سێبەرە لەکوردستاندا دوای شەڕی ناوخۆ سەری هەڵدا لەم ڕاستەشدا پیشەی ڕۆژنامەنووسیی لە پیشەیەکی ئامانجداری بەرپرسیار کرد بە پیشەیەک بۆ بژێوی و دەرکەوتنی خەڵکانێک

که هەندێ جار ڕۆژنامەنووسیش نەبوون !
تەنانەت زۆر جار لێرەو لەوێ هەوڵ هەبووە
لە سپیکردنەوەی ڕەش و ڕەشکردنەوەی
سپی...
سەرەڕای ئەوەش میدیای پاش ڕاپەڕین کە
ئێمە باسی ئەو میدیایە دەکەین دوای شەڕی
ناوخۆ و ململانێی لایەنەکان سەری هەڵدا بە
میدیای ئەهلی و سێبەریشەوە کە زۆرجار
میدیای لایەنەکانیشی بەو ئاراستەیە
ڕاکێشاوە، درێغیان نەکردووە لە
بڵاوکردنەوەی کولتووری بەکاربردن
(استهلاکی) و بەلاڕێدابردن و
خوردبوونەوەی شاش و درشت ، بە هۆی
بەرنامە و درامای لاسایکاری خۆماڵی و
دۆبلاژکراوی نامۆ بە کۆمەڵی کوردەواری
کە ئەگەرێک بووە لە کاڵ کردنەوەی
ئینتیمای نیشتمانی ، سەرەڕای ئەوەش
کەناڵگەلێک (لۆکاڵی و سەتەلایت)
دەرکەوتوون بە نموونە خۆیان بە

داکۆکیکـاری ئـافرەت و ژنـان ناسـاندوە ، کەچی هەمیشە دەبینین زوومی کامیراکانییان ڕوو لە جەسـتەی ئـافرەت و ژیـانی زۆر تـایبەتیەتی ، بە ماڵپەڕەکانیشـیانەوە ، ئەگەر باسی ئەو ڕیکلامانەیش نەکەین کە بەهەمان ئاراستە بڵاودەکرێنەوە .

لەلایەنـی هەڵبـژاردن و دانـانی بەرنـامەی ڕۆژانەشـدا شـتێک لە میـدیای کوردیـدا نابینـدرێ بیـر لەوە کـرابێتەوە چ فلیمێـک یـا درامـایەک دەبێـتە هـۆی بڵاوبـوونەوەی تونـدوتیژی یا لاوازکردنـی ئینتیما بە تـایبەتی لای نەوەی نـوێ ، کەچـی کـۆڕ و سـیمینار لەبـارەی ئەو مەسـەلانە لەڕووپەڕی لاپەڕە و بەردەم مایک و شاشەکانییان ناپسێنەوە!!

میدیای کوردی و سوود وەرگرتن
لە تەکنەلۆژیای نوێ

لە ڕاسـت سـوود وەرگـرتن لە تەکنەلۆژیـا ، میـدیای کـوردی بە هەمـوو چەشـنەکانییەوە توانیـــــویەتی ســــــوود لە هەل و مەرجە ڕەخساوەکان ببینـێ ، ئەمەش سـەرەتا زیـاتر لە (میـــدیای نووســـراو)دا ڕەنگـــی دایەوە ، بەوەی هەمـــوو تایبەتایەتیەکـــانی چـــاپی بـــۆ مەیسەر بوو کە تا پێش ڕاپەڕین ئەوەی بە پێـوانەی ئەوان ڕۆژگـاران پێشـکەوتوو بـوو و لەگەڵ ســــەردەمدا هـــاتبووەوە تەنیـــا لە (بەغـدا) هەبـوو ، تەنـانەت بەغـدا تـا ئەو دەمەیش مەڵبەنـدی بێ ڕکـابەری چاپکردن

بوو ، چونکە کوردستان ئەگەرچی ژمارەیەک چاپخـــانەی تێــدا بـــوو ، بەڵام چاپخـــانەی پەروەردەی لێ بترازێ (ژمارە2) کە ئەویش تـــایبەت بـــوو بە لە چاپـــدانی کتێبەکـــانی قوتابخانە و کتێب و بڵاوکراوەی دی لێ چاپ نەدەکـرا ، تەنـانەت کتێـب و تـاکە گۆڤـاری(ئەمینـدارییەتی ڕۆشـنبیری و لاوان)ی ئەوسـا (کاروان)یش لە بەغدا چاپ دەکران ..

بەو ڕەنگە هات تا لە ناوەڕاستی نەوەتەکانی ســـەتەی ڕابـــردوودا ، تەکنیکـــی چـــاپ لە ڕۆژنامەنووســـیی کوردیـــدا پێشـــکەوتنی بەرچاوی بەخـۆوە بینـی ، چەنـدان چاپخـانە و دەزگـــای وەشـــاندن دامەزران .. بە هـــاتنی کۆمپیـــۆتەریش ، جـــۆری چـــاپ لە ڕێگاکـــانی پێشووی تێپەڕاند....

دیارە هەمیشەیش تەکنیکی چاپ و دیـزاین و دەرهێنـــانی هـــونەری بەشـــی زۆری بە پێشـکەوتوویی ئامێرەکـانی چـاپەوە بەنـدە ، ئەگەرچـی ڕۆڵـی دیـزاینەر و هونەرکـارانیش

جێــی ئامــاژە و لەســەر ڕاوەســتان بــێ ، کە بێگومان لە هەموو باراندا ئەوانن تایبەتایەتی بە ستایلی دەرهێنانی هونەری بڵاوکراوەکە دەدەن ، بەڵام بێگومــــان ، وەک وتمــــان دامەزراندنی چاپخانەی پێشکەوتوو هەروەها پێداویستەکانی دی چاپ ، بە تایبەتی ئامێری تایــپ و چــاپ کــردن و لایەنــی دیــزاین و جوانکــــاری و لێخەوتــــانی هونەرکــــارانی ڕۆژنــامە و بڵاوکراوەکــانی دی لە میــدیای کوردیدا بە ئاشکرا دەرکەوت ، وای لێ هات چاپکراوەکـــان لەم ڕووەوە بچـــنە خـــانەی کێبەرکێـــوە ؛ لەڕووی فـــۆنتی تـــایبەت بەخۆیـان و هەوڵ دان بـۆ ستایلی تـایبەت لە بڵاوکـــــردنەوەی وێـــنە و تایپۆگرافیـــای جۆراوجۆر و بایەخ دان بە تایتڵی سەرەکی و لاوەکی و دابەشکردنی ستوونەکان بەسەر بۆشـــایی لاپەڕەکانـــدا و لاپەڕەبەنـــدی و هاوسەنگ ڕاگرتنی هەموو ئەو لایەنانە ..

لەگەڵ ئەوەشدا ، چاپکراوەکان (ڕۆژنامە – گۆڤار – بلاڤۆکی دی) ، بە میدیای بیستراو و بینراویشەوە لە دیزاین و دەرهێنان و ستایلی شاشە ، لە یەکئەنوایی و لاسایی کردنەوەی میدیاکانی دەوروبەر و ئەوروپایی بەو ڕادەیە بەدوور نەبوون هەستی پێ نەکرێ ، ئێستاش زۆربەیان ، (هەندێکیان بە وەرگێڕانی ناوی خودی کەناڵەکەیش) کاریگەریی ئەو کەناڵانەیان تێدا شاراوە نییە....

وەکو گەیاندنیش ، میدیای کوردی تا ئێستا هەژاری پێوە دیارە ، تەنانەت ڕادیۆ و تەلەفزیۆنەکانیش بە هۆی زۆری و بۆرییانەوە – ژمارەیەکی کەمیان لێ بترازێ کە لە پەنجەی دەستێک تێناپەڕن- ئەو گوێگر و بینەرەیان نەماوە ، تیراژی میدیای نووسراویش لەچاو ژمارەی دانیشتوواندا ، هیچ وەختێک نەگەیشتووەتە ئاستی جێی باسان ، بڵاوکردنەوەش لەو لاوە بوەستێ ،

کە ئــێمە وەکــو کوردســتان دەزگــایەکی گشـتگیری حکـوومەتی یـان کەرتـی تایبەتمـان نیــیە ، لە کــاتی خۆیــدا ڕۆژنــامە و کتێــب بڵاوکراوەی دی بگەیەنێتە خوێنەر.

کەنــاڵە نــاوخۆییە لۆکاڵیەکــانی ڕادیــۆ و تەلەفزیۆنەکـانیش زۆربەیـان ئەوەیـان لــێ دەخـوێنرێتەوە کە بە مەبەستی قازانج زیـاتر دامەزرێنــرابن ، بەو کەنــاڵانەوەیش کە بــۆ منداڵان خراونەتەگەڕ[23].!

دیــارە پێشــکەوتنی تەکنیکــی ، پێویســتی بە تەکنیکـار ، یـا ئەوەی پێـی دەگـوترێ کـادیری پڕۆفیشـــناڵ و ڕۆژنامەنووســـی بەکـــار و هــاوچەرخ هەیە ، لەم ڕووەشــدا ئەگەرچــی هەنــدێ لە دەزگاکــان بایەخیــان بەم لایەنە دابـێ ، بەڵام بە شـێوەیەکی گشـتی ، دیسـان ڕۆژنامەنووسانی دوێنێ بە تاو و کەرەستەی ئەوســـاوە مەیـــدانەکەیان گرتـــووە ، بەتــایبەتیش زۆربەی ئەوانەی لە (میــدیای نووسراو)دا کار دەکەن....

ئەم مەسـەلەیەش، مەسـەلەی پێگەیانـدن و ڕێگـا خـۆش کـردن بـۆ گەنجـانی جیـددی و کـارا و خـاوەن خەون تـاڕادەیەک لە قەدی خۆیـدا مـاوەتەوە و هەوڵێکـی بەڕاسـتیم لەو لایەنەدا نەدیوەو نەبیستووە ، کە بە ڕای مـن کروکـی هەسـت بەخـۆکردن و پێشـڕەوی لە ژیـانی ڕۆژنامەنووسـیدا ، وەکـو ناویـان بە (پیشـــەی مانـــدووبوون) بـــردووە ، بەو ئاراستەیە دەکرێ....

لـــێ ئەوەی دەبینـــرێ و بەرچـــاوە ڕۆژنامەنووسان نەیانتوانیوە سنوری ئەرک و مـاف لێک جیـابکەنەوە.... کارەکە وێرانتـریش بوو دوای دەسبکاربوونی ئەوەی بە (میـدیای سێبەر) ناسراوە بە شێوەیەک میـدیای خستە دەرەوەی کەوانەی (ئازادی-بەرپرسیاریەتی) ئیتـر هەر تیـرە و لە کەنـداڵێ و هەر یەکە و بە ئاوازێ بۆ لەیلای خۆی و ناشیرین کردنی لەیـلای خەڵکـی دی لە ژێـر سـەردێری -

ئەهلـــی و ســـەربەخۆ- و ئازادیـــدا کەوتـــنە خوێندن لەیەکدی و بۆ یەکدی!!

ڕاستە ڕەنگە هەندێ لەو میدیایانە هەوڵیان دابێ (تاڕادەیەک) هاوسەنگی ڕابگرن ، بەڵام خـۆ ڕۆژنامەنووسـی پڕۆفیشـناڵ و میـدیای سـەربەخۆ (ئەگەر هەبـێ) کـاری هەر ئەوە نیـیە بەوە هاوســەنگی ڕابگــرێ کە مــادەم بیـروڕای (ئەلـف)ی وەرگـرت و پاشـان هـی (بـێ) بەو مانـایە دەکەوێـتەوە هاوســەنگی ڕاگرتـــــووە !! بە پـــێچەوانەوە میــــدیای پڕۆفیشناڵ ، بەر لە هەمـوو شتێک دەخوازێ بیــر لە پێـدانی زانیـاری بکـاتەوە کە ڕێگـای خـوێنەر و بینەر و گـوێگر ڕوون دەکـاتەوە و دەبێتە بەشێک لە پێکهێنانی ڕای گشتی...

ڕۆژنامەنووســــی پڕۆفیشــــناڵ ڕەچـــاوی پیشـەییایەتی دەکـا ، دەکرێ بەوە هەسـت بە بەرپرسیاریەتی بکا لە پیشەکەیدا ڕاستگۆبێ و دوور لە لێگـرتنەوەی زانیـاری لە خـوێنەر و گـوێگر و بیــنەر ، یــا هەڵبژاردنــی هەواڵ و

ڕیپۆرتاژ و ڕاپۆرتی دیکە بە شێوەیەکی بژارکراو (إنتقائی) و بایەخ نەدان بە زنجیرەی گرینگ و گرینگتر و گرینگترین ، لە هەڵبژاردن و بڵاوکردنەوەی هەواڵدا کە ڕۆڵی کۆڵەگەی ئەساسی دەبینێ ، بەتایبەتی میدیای ڕۆژانە.

ئەمەی دەگوترێ لە قاوخی (خوانەخواستە) ئامۆژگاریدا نییە ، بەقەد ئەوەی لە ئەزموونێکی ناقابیلەوە سەرچاوەی گرتووە.

هەر لێرەشەوە مۆرکی ڕۆژنامەنووسی کارا و عاشق بە پیشەکەی ، لەگەڵ ڕۆژنامەنووسانی ڕێبوار و بەڕیکەر لێک هەڵداوێردرێن ، بەتایبەتی لە کاتە هەستیارەکاندا کە هەڵسوکەوتەکان لە شەوانی بێداری و ئێشکگریی بۆ هەواڵێکی چەند دێری ، وەک ڕۆژی ڕووناک دەردەکەون .

ئاماژەیەک بۆ میدیای حزبی
لە کوردستاندا

ســـــەیرایەتی هەڵوەســـــتە وەرگـــــرتن لە هێنــانەوەی باســی میــدیای حزبــی لەوەدایە وەک بڵێــی بکەویــنە بەرابەر دێــوەزمەیەک ، لەکاتێکــدا خــودی ئەو میــدیایەی خــۆی بە (ئەهلی) یا (بێلایەن) ناساندووە لە بنەڕەتدا لە منداڵــدانی ئەو میــدیایەدا هــاتووە کە ســـەردەمێکی دوور و درێـــژ ســـەنگ و قورسایی پێکهێنـانی ڕای گشـتی لە ئەسـتۆدا بــووە ، مەبەســتم ئەو ســەردەمانەیە کە ململانێــی سیاســی و قەومــایەتی و تەنــانەت

چینـایەتیش لە کـۆڵی ئەو میـدیایەدا بـووە کە بە (میدیای حزبی) دەناسین .

بـۆ کـورد ئەو میـدیایەی هەیبـووە بـارەکە قورسـتریش بـووە ، هەم لە سـەنگەری بەرەنگاری دەسەڵاتە سـەرکوتکارەکان بـووە ، هەمـیش هـۆیەک بـووە لەڕاگرتنـی باڵانسـی زمان و کولتـوورەکەی و گەشـەی ئەدەبیاتی ... ئەوی ڕاستیشـە و دەخـوازێ نەوەی نـوێی لـێ حـاڵی بـێ ، میـدیای کـوردی هەر لەدەسـپێکەوە بـاوەکو لەسـەر دەسـتی (ئەنتلێجستا)ی سیاسی کورد بوو بێ ، بەڵام لە پاشاندا لە ڕێگای حزبەکانەوە پێگەیشتووە .

ئەو پێگەیشـتنەیش ئەگەرچـی بە گـوێرەی هەل و مەرجـی زاتـی و بـابەتی لە سـەردەمێکەوە بـۆ سـەردەمێکی دی جیـاواز بـووە ، بەوەی لەو نێوەنـدەدا ، لە لایەک بـارودۆخی سیاسـی و لە لایەکـی دی پێشکەوتنی تەکنەلۆژیا ڕەنگ و ڕووی میدیای حزبـی کـاڵ کـردبێتەوە ، بەڵام هەرگیـز بەو

مانـایە نەبـووە ، ئێستاشـی لەگەڵـدا بـێ لە هاوکێشـەکاندا پەڕاوێـز بـوو بـێ ، چـونکە تـا ئێسـتاش ڕۆڵ و کـاریگەری خـۆی لە دەسـت نەداوە بەهەنـد وەرنەگیـرێ ، ئەمەش دیـارە ئەوەی وەک ئەلتەرنــاتیف خـــۆی نمـــایش کـــردووە ، لە گەلێــک ڕووەوە ، وێنەیەکـــی پرۆفیشـناڵی پیشـەیی دوور لە دەمـارگیری و بێمنەتـی لە خاوەنـدارییەتی و سپۆنسـەرایەتی پیشان بدا....

پێــت سـەیر نەبــێ (نــاڵێم هەمــووی) بەڵام ئێســـتاش لەو لایەنـــانەوە میـــدیای حزبـــی ڕووبەدەرتر و زیاتر جێی متمانەیە ، هەرچی نەبـێ خـوێنەر و بینـەر و گـوێگر دەزانـن کە ئەو ڕۆژنامە یا کەناڵی تەلەفزیۆنە یاخود ئەو ڕادیـــۆ و ســـایتە لە کوێـــوە هـــاتووە و بەچ ئاراسـتەیەکە ، ئینجـا هـی هەر حزبێـک بـێ ، هەرچەنـــدە مـــن بەخـــۆم وای دەبیـــنم کە دەبـــووایە تـــا ئێســـتا ئەو میـــدیایەش واتە (میـدیای حزبـی) گەیشـتبووایە ئەوەی ببێـتە

(میـدیای پێکهـاتە) ، مەبەستیشـم ئەوەیە هەر کەناڵێـک بـێ ئەوەی ناسـنامەی ئاشـکرای لەسەر بێ کە زمانحاڵی فلانە حزبە یان فلان لایەن ، لەخۆیدا لە ڕێگای بایەخدانی ڕۆژانەی بەو بیروبۆچـوون و بڵاوکـردنەوەی ئەو هەواڵ و ڕاپـۆرت و بەدواداچوونـانەوە بناسـرابووایەوە ، دیـارە کە لە میـدیای حزبـی کوردیـدا ئەمە نەبـووە بەڵکـو لەو ململانـێ سیاسیە سـەقەت و کورتبینـانەوە سـەرچاوەی گرتـووە ، بە نمـوونە ناسـیونالیزم و چەپ و ڕاسـتڕەو وچەپـی ناوەڕاسـت و دیمـوکرات و سوشـیال دیمـوکرات سـنورەکانیان تـێکەڵ تێکەڵ کراوە و سیمایان ناناسرێتەوە .

هەر لێرەشـدا میـدیای حزبـی بەتـایبەتیش دوای ڕاپەڕیـن بە چەنـد سـاڵێک ، ئەو ڕەونەقەی جـارانی نەمـا کە مینـبەری داکۆکیکـاری ئەو سیاسـەتە ڕاگەیـانراوانە بـێ حـزب بانگەشـەی بـۆ دەکـرد ، کـار گەیشـتە

ئەوەی تەنــانەت لە نــاو خــودی حــزبیش ئەوەنــدەی بــایەخ بەو کەســایەتی یــان ئەم دەدریٚ بەوەی دی نــادریٚ کە زۆرجــاران بەرپرسی لاپەڕە یا هەواڵ ڕەنگە بە مەبەست ئەمە بکا ، دەنا لە ڕووی پڕۆتۆکۆلییەوە مـن وەکـو ڕای خـۆم لاریـی تیـا نـابینم لە میـدیای حزبیـدا دەنـگ و باسـی ئەنـدامانی ئەو حـزبە بڵاوبکــریٚتەوە ، بە مەرجیٚــک ئەوەی بــڵاو دەکریٚتەوە بهیٚنیٚ و هەواڵ بیٚ .

بیٚگومـان میـدیای حـزبیش لە وڵاتـیٚکەوە بـۆ وڵاتیٚکــی دی دەگــۆڕیٚ ، بە پیٚــی چەشــنی سیســتەمی سیاســی و ئاســتی پیٚشــکەوتنی کـۆمەڵ و ڕوانینـی ئەو حـزبە بـۆ فەلسـەفەی گەشـە و گۆڕانکاریەکـان و شـویٚنی ئەو حـزبە لە خاوەنداریەتی پرۆسـەی سیاسیدا ، چونکە ئەگەر ئەو حـزبە لە دەسـەڵاتدا بـیٚ میـدیای جیــاواز دەبــیٚ لەگەڵ میــدیای حزبیٚــک ئۆپۆزیســۆن بــیٚ ، یــاخود هەر بەدوایــی لە

دەرەوەی کۆی پرۆسەکەدا بێ ، بە نموونە لە هەندێک وڵاتدا دەشێ بە پێی قانوونە کارپێکراوەکانی ئەو وڵاتە حزب هەبێت بەهەر هۆیەک هەیە ، مۆڵەتی پێ نەدرێ ، لەو جۆرە حاڵەتانەدا میدیاکەیشی لە ڕووی ئاراستەکردنی ڕای گشتی و هونەری چاپکردن و جوغرافیای بڵاوبوونەوە و ئیمکانیاتی وادەی بڵاوکردنەوە و تیراژوە سنووردار دەبێ[24] ، ئەگەر نموونەیشت ویست هەر ئەم حزبانەی خۆمان کە ئەمڕۆ لە کوردستاندا لە ناو پرۆسەی سیاسیدان ، لەکاتێکدا لە ژێر حوکمی حکوومەتە یەک بەدوای یەکەکانی عێراقدا ، لەو کاتانەدا کە کارکردنی بە ئاشکرایان لێ قەدەغە بوو ، تاکە هۆی ڕۆژانەی پەیوەندی میدیاییان ڕادیۆ بوو ، وەکی دی بڵاوکراوەکانیان هەندێ جار بە مانگ بەڵکو زیاتریش دوای دەرچوونی نەدەگەیشتە دەستی خەڵک ، دیارە ئەویش بە نهێنی .

بەڵام دیاردەیەک لە میدیای حزبیدا کە دەمێکە دەرکەوتووە ، بەتایبەتیش پاش (ڕاپەڕین) و دەرکەوتنی ئەوەی بە (میدیای ئەهلی) ناسراوە و کە لە ڕاستیشدا ئەو میدیایەش لە کوردستان جیاوازییەکی جەوهەری لەگەڵ میدیای حزبیدا نییە ، بەوەی میدیای حزبی بە ئاشکرا حزب سەرپەرشتی دەکا و خەرجیەکانی لە ئەستۆ دەگرێ ، ئەوەی خۆیشی بە میدیای ئەهلی ناساندووە ، بە هەر شێوەیەک هەیە ڕاستەوخۆ یا ناڕاستەوخۆ لە ژێر ئاراستەی سپۆنسەرەکانیدایە و باوەڕ ناکەم هیچ یەکێک لەو کەناڵانە کە وتمان بە (ئەهلی) خۆیان ناساندووە بتوانن لە ڕێنمایی باروبووکەرەکانییان لا بدەن ، ئەوەندە هەیە هەندێ لەو کەناڵانە ، زیاتر بە هۆی نواندنی جۆرێک لە پیشەییایەتی لە کارکردندا و هەندێ جار بەرنامەی جیاواز کە پێشتر و (تاڕادەیەک) ئێستاش لە میدیای حزبیدا

نییە ، توانیویـانە سـەرنجی بەرامبەر (خـوێنەر، گوێگر، بینـەر) بەلای خۆیانـدا ڕابکێشـن ، دەنا وای نابینم پیشـەییایەتی هەر ئەوە بێ ، تەنێ چەند ڕایەکی جیا لە سـەکۆیەک کۆبکەیەوە ، ئەو دیـاردەیەش وەک لە پێشـدا وتمـان بە گشـتی لە میـدیای حزبیشـدا کەم تـا کـورت دەرکەوتـــــــــــوەوە بە بەراورد لەگەڵ ئەو میـــــدیایەی لە پاڵیـــــدان ، بە هەمـــــوو جۆرەکـانییەوە ، هەنگـاوی شـایان و دیـاری نەناوە ، لەڕووی تەکنیکیەوە بێ یاخود دابین کردنـــی ئاســۆیەکی کراوەتــر کە شــەقڵ و نیشـانە و تایبەتایـەتی سـەردەمی نـوێی پێـوە دیار بێ .

میدیای بێلایەن

مەبەست لە میدیای بێلایەن و لایەندار ، لێرەدا هەر ئەوەنییە میدیایەک سەر بە حزبێکی یا لایەنێکی دیاریکراو نەبوو بێلایەنە...

داخۆ لای ئێمە بێلایەنی چۆن خوێندراوەتەوە؟

وەکو ڕای خۆم کە لە زۆر جێی دیکەشدا گوتومە ، وای نابینم لە سەرانسەری جیهاندا کەناڵێکی میدیای بەو مانایەی هەندێ بەو سادەییە دەیبینن بێلایەن هەبێ ؛ هەر کەناڵێکی میدیایی دەگری لە (لایەن)ێکەوە باروبوو یا بە ئیستیلاحی ئێستا سەپۆرت یا

سپۆنســـەر دەکـــرێ بە هەر و بـــۆ هەر مەبەستێک بێ ، ئینجا ئەو (لایەن)ـە حزبێک یا کۆمپانیایەکی بازرگانی (گەورە یا بچووک) یـا سـەرمایەدارێک یـا هەنـدێ جار ئـابووری یاخود دەوڵەتێک یا دەزگایەکی دیاریکراو لە دەوڵەتێکی دیاریکراو (ناوخۆ یا دەرەوە) یان گرووپێک ، یان ڕەنگە دەزگایەکی هەواڵگری یا کەسایەتیەکی ناسراو و ناوداری دیاریکراو یـــان هەر خـــودی دەوڵەت بە بیـــانووی بەرژەوەندی گشتی و....تاد.

بەم جۆرەش بێت مومکین نییە میدیا ، (هەر کەناڵێکی میدیا) بتوانێت لەو هێڵە لابدات کە لە لایەن سپۆنســـەرەکەیەوە بـــۆی دیـــاری دەکرێ.

ڕاستە هەندێ لە میدیاکانی دونیا لە ڕووی کـــارکردن و پیشـــەییایەتی و بابەتـــایەتی و هەڵسوکەوتیان لەگەڵ ڕووداوەکاندا لە پێش هەنـــــدەکەی دی دایە ، ئەمەش زیـــــاتر پەیوەســـتە بە ئاســـتی پێشـــکەوتوویی ئەو کۆمەڵگەیەی پەیامەکەی ئاراستە دەکرێ...

وەرە بە نمـوونە کەنـاڵێکی ئاسـمانی وەک CNN وەرگـــرە ، ئەو کەنـــاڵە بەحســـاب (سـەربەخۆ)یە و خـاوەنی خـۆی هەیە ، بەڵام دیســان بە بیــانووی بەرژەوەنــدی ئاسایشــی نەتەوەیـــی تەنـــانەت لە وڵاتێکـــی وەک ئەمریکـــایش ، ڕێـــگەی نەدرا وەک خـــۆی دەیویســـت ڕووداوەکـــانی 11 ســـێپتێمبەر بڵاوبکـــاتەوە ، بە تـــایبەتی لە پێشـــاندانی قوربانییەکاندا ، ئەمەش لەخۆیدا ئاستەنگێکی دی لا بەلایە لەو ڕێگــایەی (ســەربەخۆیی) و (بێلایەنـــی) و ئیـــدیعای لەو بـــابەتەی پـــێ دەسەلمێنرێ .

یان کەناڵێکی وەک (الجزیرة) کە ماوەیەکی زۆر بینەرگەلێکـی لەڕادەبەدەری بـۆ خـۆی ڕاکێشـابوو بەڵام لای وردبـین و شـارەزایان هەر زوو دەرکەوت ، کەنـاڵێکی لایەنـداری ئاراستەکراوە و هەرچی بڵاوی دەکاتەوە بە پێشـینە و نەخشـە بـۆ داڕێـژراوە ، هەرچـی دەیخـاتەڕوو ڕاسـتە ڕەنـگە بـۆ مـاوەیەک

تینـوویەتی بینەرانـی شـکاندبێ ، بەڵام ڕۆژێ نەمانـدی بەقەد تـاڵە مـوویەک بە نەرێنـی باسـی بـاروبووکەرانی بکـا کە دەوڵەتـی قەتەرە ، لەکاتێکدا هەردەم سـەری شاشـە و بنـی شاشـەیان ئـۆممەتی عـارەبی و دژی ئیسـرائیل بـووە ، ڕۆژێ نەمانـدی باسـی پەیوەندی دۆستانەی قەتەر و ئیسرائیل بکا ، یـا باسـی ئەو بـنکە سـەربازییە گەورەیەی ئەمریکـا لە (قەتەر) بکـا کە ئەوان لە (الجزیـرة)دا بە ئیمپڕیـالیزم دەیناسـێنن ، یـا هەواڵێـک بڵاوبکـاتەوە ، وا کەوتبێـتەوە دژ بە قەتەر بـوو بێـت ، بێگومـان نـاتوانێ ، بە هۆیەکی زۆر سادە ، ئەویش چونکە کەناڵەکە دامەزراوی ئەو وڵاتەیە و بەشـێکە لە ئاراسـتەکراوێکی نەخشـە بـۆ کێشـراوی ڕای گشتی باوەکو لە هەندێ لە بەرنامەکانیشدا بە کـۆکردنەوەی دژەکـان (کە زۆربەی جارانیش بەتەکبیر بووە) ئیدیعای بێلایەنی و بابەتایەتی کردبێ[25].

تەنـانەت خـودی ویلایەتـە یەکگرتووەکـانی ئەمریکا ، پاش شەڕی کەنداو چەندان کەناڵی ئاراستەکراوی ڕاگەیاندنی تایبەتی بۆ هەمان مەبەسـت دامەزرانـد ، وەکـو چـۆن دوای جەنگی جیهانیش هەمان شتی کردبوو ، ئەو دەمەی میـدیایەکی بەتـایبەت ئاراسـتەکراوی ڕووەو ئەورووپای ئەوسا وەگەڕخستبوو .

نموونەی دیکەش زۆرن ، بینەر و خوێنەر و گـوێگری وردبـین هەر زوو دەزانـێ فـلانە کەناڵیTV یا ڕۆژنامە یاخود ڕادیـۆ یا سایتی ئەنتەرنێـت بـۆ کـێ و بـۆچی و بە چ مەبەسـتێک کـار دەکەن ، چـوون بە ئاشـکرا ئەوەی تێـدا دەبینـنەوە کە چـۆن هەواڵ و ڕیپۆرتـاژ و ڕاپـۆرتە هەواڵەکانیـان هەڵـدەبژێرن و بە چ ئاراسـتە و لە چ وەخت و بە چ مەبەستێک بڵاویان دەکەنەوە.

بەم شـێوەیە هەر کەنـاڵێکی میـدیایی ئەو سیاسـەتە پەیـڕەو دەکـا لە (لایەن) ئەو لایەنەوە بـۆی کێشـراوە بـاربووی دەکـا و

خەرجیەکانی لە ئەستۆ دەگرێ و سپۆنسەر بۆ بەرنامەکانی و ڕیکلامی پێویستی بۆ پەیدا دەکا و ڕێگای دەستخستنی هەواڵی لە کاتێکی پێوانەییدا بۆ ئاسان دەکا یان هەندێ جار هەر خۆی دەبێتە سەرچاوەی هەندێ لە هەواڵەکانی ، بەتایبەتی ئەو هەواڵانەی دەستخستنیان ئاسان نییە ، نەمازە لە وڵاتانی دواکەوتوودا ، کە قانوون دەورێکی لەو چەشنەی تێدا ناگێڕێ .

ئەمەش وەکو (ئاوت لاین) لە هەموو جیهاندا وایە ، لەگەڵ تێبینی ئەوەی لە پێشدا ئاماژەمان پێدا ، بە پێی ئاستی فەرهەنگیی کۆمەڵ و هەروەها ئاستی بەرپرسیاریەتی ئەو ڕۆژنامەنووسانەی کاری تێدا دەکەن و عاقڵ پێ شکانی خودی سپۆنسەرەکان لە شوێنێکەوە بۆ شوێنێکی دی و لە وڵاتێکەوە بۆ ئەوی دی بە گوێرەی سیستەمی فەرمانڕەوایی ئەو وڵاتەوە دەگۆڕێ ، دەنا لە شێوە گشتیەکەیدا خاڵی هاوبەش لە ڕووی

ئاراســتەکردن و تەیــارکردنی ڕای گشــتی ، میــدیای هەمــوو جیهــان بە هەمــان ڕەوتــدا دەڕوا ، هەموویان سنووری تایبەت بە خۆیان هەیە ، هەموویـــــان کە هەواڵ و ڕیپۆرتـــــاژ بـــــڵاودەکەنەوە بەو ڕێڕەوەیـــــدا بـــــڵاوی دەکەنەوە لە بەرژەوەنـــدی بـــاروبووکەردا دەبـــێ ، ئینجـــا تـــا چەنـــد لە ڕاســـتی و بابەتـایەتیەوە نـزیکە وا پـێ نـاچێ بە گرفـت خوێنـدرابێتەوە ، لەو ڕاسـتەڕا ئیتـر میـدیای حزبیش ئاراستەیەکی دیکەی وەرگرت ، ئیتر وای لێ هات هەر لایەنێک لە فەلەکی خۆیدا بخولێتەوە ، گەیشتە ئەوەی تەخوین کردن و یەکتــر شــکاندن بــوو بە ســیمای میــدیای کوردی ئەوان ڕۆژان...

تــا ئێــرە و تــا دوای وەســتانی شــەڕیش ، مــــاوەیەکی زۆر میـــدیا هەر ئەوە بـــوو حزبەکـان بەڕێوەیـان دەبـرد ، پاشـان دوای مــــاوەیەک ڕۆژنــــامەی (هــــاوڵاتی) وەک ڕۆژنــــامەیەکی (ســــەربەخۆ) و دوا بەدوای

ئەویش چەند ڕۆژنامەیەکی دیکە و چەند کەناڵێکی ناوخۆیی خۆیان (بە ئیستیلاحی خۆیان) بە (ئەهلی) ناساند کە ئێستاش تێنەگەیشتم مەبەستیان لە (ئەهلی)دا چییە ، وەک لەپێشدا ئاماژەم پێداوە ، ئەگەر مەبەستیان (جەماوەر) یان (خەڵک)ـە، میدیای حزبیش (ئەهالی) و (جەماوەر) و (خەڵک)ی خۆیانیان هەبووە و هەیە ، خۆ ئەگەر مەبەستیان ئەوەیە (سەربەخۆ)ن ، لەسەر ئەو (خۆ)یە پرسیار دێتە پێشەوە ، داخۆ ئەو (خۆ)یە لە ڕووی ئیشکالیەتی زمانەوە چی دەگەیێنێ؟ ئەو (خۆ)یە کێیە؟ کەس نێرکە کاردی نییە لەخۆوە هەڵتۆقی بێ ، هەڵسوڕاندنی کەناڵێکی میدیایش تێچوو و کادر و خەرجی دەوێ.... لەو باوەڕەشدا نیم بەتایبەتی بۆ ئەوان ڕۆژان وەبەرهێنەرێکی وامان هەبووبێ عاقڵی بەوە شکابێ ، یاخود دڵی هاتبێ سەرمایەی خۆی لە پڕۆژەی میدیادا بخاتە مەترسییەوە ،

دیسـان خەیـاڵ لەوە زیـاتر نـاڕوا حزبەکـان بـووبن بە شـێوەیەک لە شـێوەکان پشـتگیری ئەو کەناڵانەیان کردبێ بەکەش و هەوایەکی وڵاتـر لەوەی لە میـدیای حزبیـدا پەیـڕەو دەکـرا... ئاکـام کەنـاڵ لەبەرابەر کەنـاڵ تـا ئەوەی لە (ئەهلـــــی) و (بێلایەن)ـــــەوە میـدیایەک پەیـدا بـوو بە (میـدیای سـێبەر) ناسـرا ، ئەمەش پـێم وا نیـیە لە واقیعـی ئەو میدیایە بە دوور بوو بێ .

مەسەلەکە لەوەش پەڕییەوە و وای لێ هات خـوێنەر و گـوێگر و بینەری ئاساییش دەرک بەوە بکات فلانە ڕۆژنامە یا گۆڤار یا ڕادیۆ یا کەنـاڵی تەلەفزیـۆن لە چ لایەکەوە پاڵپشـتی دەکـرێ ، تەنـانەت پەیـداکردنی ڕیکـلام و سـپۆنسەریش بـۆ بەرنامەکانیـان هەر بە هەوڵ و کۆششـــی ئەوانەوە بـــووە کە لە ئەساسدا باروبووی کەناڵەکە دەکەن...

لێـرەدا جـارێکی دی دەخـوازێ ئەوە وەبیـر بێنیـنەوە ئەسـتەمە لە سەرانسـەری جیهانـدا

کەنـاڵێکی میـدیایی هەبـێ بە مانـای وشـە (بـێلایەن) ، مـن بەخـۆم بێلایەنـی بەخەون دەبیـــنم ، خەونێکـــی خۆشـــە ، ڕەنـــگە ڕۆژنامەنووس هەبن خـۆزگەی بـۆ بخـوازن ، بەڵام خەونە ، واقیعـی حـاڵ شـتێکی دیـکەیە ، بەڵـــێ ڕاســـتە لە ئاکـــامی پێشـــکەوتنی تەکنەلۆژیـــا و ئەوەی لەبـــازنەی سۆشـــیال میـدیا و سـایتە ئەلکترۆنییەکـان و پێگەیشـتنی بەرەیەک ڕۆژنـامەنووس میـدیای کـوردی بردە بوارێکی دی ، بەڵام نیشانە بەو سیما و ئادگـارانەی باسـمان کـردن وای نـابینم هـیچ لەو کەناڵانەی ئەمڕۆیش لە کارن ، بەتـایبەتی ئەوانەی خۆیان بە (ئەهلـی) و (سـەربەخۆ) و (بێلایەن) ناساندووە وا بن ...

لێرەش سایلی هەموو دونیا کەناڵی میدیا یان حزبێـک یـا سـەرمایەدارێک ، کۆمپانیـایەک ، دەزگـــایەکی دەوڵەتـــی یـــاخود لایەنێکـــی هەواڵگری یـا هەنـدێ جار ڕەنگە بازرگانێکی عادەتی باروبووی دەکا ، ئێ خـۆ مـاقووڵیش

نیـیە هەریەک لەو لایەنـانە پـووڵ و پـارەی خۆیـــان لە (هـــیچ)دا خەرج بـــکەن ، ئەگەر پێشـــت وا بـــێ بـــۆ خزمەتـــی فەرهەنـــگ و میـــدیای کـــوردیە ، ڕەنـــگە دەوڵەت وەک بەرپرسـیاریەتی ئەوەی لەسـەر بـێ و لێشـی بوەشێتەوە کە ئەویش دووجار بەلای خۆیـدا دەشـــکێتەوە ، دەنـــا لایەنەکـــانی دی ئەگەر خێرێکی لێ نەبینن ئاسان نییە خاوەنداریيەتی بکەن ، تەنانەت ئەمە وەک دەبینین باڵی بۆ میدیای کولتووری و وەرزشیش کێشاوە...

بەڵام لێـرەدا ناشـبێ ئەوە نـەبینرێ ، هەمـوو ئەو کەنـاڵانە ، حزبیەکـانی لـێ بتـرازێ کە بە ڕاشـکاوی خۆیـان سـاغ کـردووەتەوە ، دەڵـێم هەمـــوو ئەو کەنـــاڵانە ، بەو ســـتایلەیان کە تـــاڕادەیەک جۆرێـــک لە پیشـــەییایەتی و بابەتایەتی و خێرای لە گەیاندن لە هەندێ لە کارەکانییـان هەوڵ دەدەن پەیـڕەوی بـکەن ، لـێ لەو سـەرەوە لە بیریـان دەچێتەوە کە لە

تواناياندا نيیه ئەو سنوور و کەوشەنانە بیەزێنن بۆیان دیاری کراوە ، مەگەر لە هەندێ وتار و ڕیپۆرتاژی ئاسایدا ، سەرەڕای ئەوەش ئەو چەشنە کەنالانە (کە دەڵێم کەناڵ مەبەستم لەهەموو جۆرەکانییەتی) زۆرجار لە ڕێی بلاوکردنەوەی هەندێ بابەتی وروژێنەرەوە خوێنەر و گوێگر و بینەر بۆ خۆیان پەیدا دەکەن ، یاخود بە هۆی هەندێ هەواڵی تایبەتیەوە کە لە بنەڕەتدا بە کاریگەریی و هەوڵ و پەیوەندیەکانی باروبووکارەوە دەستیان دەکەوێ بە مەبەست و بۆ مەبەستێکی دیاریکراو . ڕەنگە بیرکردنەوەی هەندێ ڕۆژنامەنووس لە ئەساسدا بەو ئاراستەیە نەبووبێ کە کار لە کەناڵێکی لەو جۆرە دەکا ، بەڵام دواجار کە ڕێچکەی خۆی وەردەگرێ ، بێ ئاگا ، یان ئاگادار یا لە ناچاری بەو ڕەنگە دەشکێتەوە .

بێگومان سەرهەڵدانی ئەوەی پێی دەگوترێ (میدیای سێبەر) کە هەمیشە خۆی بەسەربەخۆ و بێلایەن دەناسێنێ زادەی ئەو کاودانەیە ، چوون وەک (چەندایەتی) لە کوردستاندا بڵاوبووەوە و گەیشتە ئەوەی ببێ بە سەرچاوەی بژێوی زۆر کەس کە لەوانەیە هەندێکیان ئەزموونێکی وایشیان لەکاری میدیایدا نەبێ!!.

ڕۆژنامەنووس و میدیاکاری کورد
لەنێوان خوێندنی ئەکادیمی و
بەهرە و شارەزایی تاقیکراوەدا

ڕۆژنـــامەنووس و میـــدیاکاری ســـەرکەوتوو دەخـــــوازێ ڕۆشـــــنبیری و بەهــــرەی هەمە لایەنەی هەبـــێ ، ئەمە هەمیشـــە لە پەســـن کـــردن و نەکردنـــی لەبەرچـــاو دەگیـــرێ ، بە واتایەکی دی بەهرە و شارەزایی تاقیکراوە لە پێش خوێندنی ئەکادیمیدا دێ .

له مێـــژووی ڕۆژنـــامەگەریی و میـــدیای کوردیـدا هەمیشـە وا کەوتـووەتەوە ئەوانەی مـــاکینەی میـــدیایان بەگەڕخســـتووە ئەوانە بـوون کە حەز و ئـارەزوو و بەهرەیـان تێـدا بـــووە ، کەم وا ڕێککەوتـــووە بەتـــایبەتیش لەدەسپێکی ئەوەی بە ڕۆژنامەگەریی کوردی دەناسـرێ ، لەو بـوارەدا خـاوەنی بڕوانـامەی ئەکـــادیمیی بـــووبن ، تەنـــانەت زۆرجـــار دەرچوویەکی بەشی ڕاگەیانـدن بە هـۆی بێ بەهرەیـی وا ڕیـک کەوتـووە کـاری دیـکەی کردووە .

لەگەڵ ئەوەشدا ئەمە ناکاتە ئەوەی خوێندنی ئەکادیمی بەهەنـد وەرنەگیـرێ بەتایبەتی بـۆ ئەوانەی تێیانـــدا بـــووە کـــار لە بـــواری ڕاگـەیاندن و ڕۆژنامەنووسیدا بکەن ، چـونکە خوێنـــدنی ئەکـــادیمی دیـــارە دەبێـــتە ڕێ ڕوونییەکـی دی بـۆ کـاری ڕۆژنـامەنووس و هـۆیەک بـۆ داهێنـان و وروژانـدنی بەهـرە شاراوەکانی .

خوێندنی ئەکادیمی مشت ومالّی ئەو حەز و ئارەزوو و بەهرەیە دەکا ڕۆژنامەنووس و میدیاکاری ڕاکێشاوەتە ئەو مەیدانە .

مەسەلەکە بەداخەوە لای ئێمە لەڕووی چەندایەتییەوە ڕەنگە زۆرجار بەپێچەوانە کەوتبێتەوە ، بەتایبەتی لەم یەک دوو دەیەی دووایدا ، ئەوەی لە ڕێی خوێندنی ئەکادیمیەوە ڕاستەوخۆ دەسبەکار دەبێ ، سەیر دەکەی ئەو بەهرە و شارەزاییە تاقیکراوەیەی نییە ، لە هەمان کات ددانیش بەوەدا نانێنێ لای شارەزایەک ڕێنوینی بکرێ ، لەبەرابەریشدا شارەزایانی ئەو بوارە بە هۆی ئەزموونی چەندان ساڵەیان ، ئەوانیش بەرامبەر بەتازە دەست پێ کردووان و نەشارەزایانی کاری ڕۆژانە و خۆهەڵواسی بە زانیاری تیۆری کە ڕەنگە زۆرجار لەگەڵ هەل و مەرج و ئاراستەی ئەم کەناڵ یا ئەو کەناڵ یەکیان نەگرتبێتەوە نەهاتبنەوە.

لەو ڕاستەشـدا نە کـادیرە ئەکـادیمیە تـازە دەست پێکردووەکە هەوڵی فێربوون دەدا ، ئەزموونـدارەکانیش لەو سـەرەوە پلانەکانیـان لـێ تێـک دەچـێ ، بەمەش زەرەرمەنـدی سـەرەکی خـودی کەنـاڵەکە دەبـێ ، ئینجـا ڕۆژنـامە یـا ڕادیـۆ یـا تەلەفزیـۆن یـاخود سایتێکی ئەلکترۆنی بێ .

ڕۆژنـامەگەریی کـوردی تـا ئێسـتاش لەو جـوغزەدایە و ئەگەر ڕۆژنامەنووسـی بەرپرسیاری تێیدا نەبێ بڕیاری بوێرانە لە بەرژەوەنـدی کەنـاڵەکە و سیاسـەتە پەیڕەوکراوەکانی بدا... چونکە نووسین با لە ڕۆژنامەشدا بێ هەرگیز بارێک نییە بە چەند وشـەیەکی ئینشـائی بـێ نـاوەرۆکی دوور لە خوێندنەوەی ڕەخنەگرانە و پێشبینیکراو پێک بێ .

بەڕوویەکی دی ناشێ شارەزایانی ئەو بوارە خوێندنی ئەکادیمی نەخوێننەوە و حساب بۆ کـادیرانی تـازە دەسـتبەکار بـوو نەکەن ، کە

پــــێم وایە لە حـــاڵەتی هەنــــدێ کەنـــاڵی تایبەتمەنــــدی وەک بــــواری پەروەردە و تەندروســـتی و کشـــتوکاڵ و پیشەســـازی و کولتـــووری (ئەگەر ئێســـتاش جێـــی بـــاس نەبـــووبن)، بەڵام ئەمـــانە و هـــی دیـــش پێویستن و ڕۆژێ دەبێ خەمیان لێ بخورێ .

دەڵـێم لە حـاڵەتی ئەو کەنـاڵەدا دەخـوازێ ئەوانەی کـار لەو چەشـنە کەنـاڵانەدا دەکەن سـەرەڕای شـارەزاییان لە کـاری میـدیایی پێویســـتە لەو بوارانەشـــدا شـــارەزایی و ئەزمـوونی پێویسـتیان هەبـێ. کەواتە هـیچ تایبەتمەنــدییەک لە کـــاری میدیایـــدا لە دەرەوەی داهێنـــان و شـــارەزایی لە بـــواری کولتووردا نییە.

هەر لێـــرەدا تەماشـــا دەکەیـــن لێـــک ڕاستبوونەوەیەک لە نێوان خوێندکارانی ئەو بـوارە ، کە دەیەوێ تەنیـا بە هێـزی تیـۆری دوور لە ئەزموون و کارکردنی کارا شوێنێ بگـرێ شـایانی نیـیە لەبەرابەر ئەزموونـدار و

شارەزایاندا کە بەکردار تەمەنێکیان لەو تێدا بەسەربردووە .

ئەمەش بەئاشـــکرا لە ڕووپەڕی ڕۆژنـــامە و سایت و ڕادیۆ و شاشەی تیڤیەکانەوە هەستی پێ دەکرێ و بەمەش وردە وردە کەناڵەکە ڕوو لەپاشەکشــــە دەکـــا و توانـــــای خـــۆ نوێکردنەوەی نامێنێ نەخاسمە ئەگەر کادیرە تـــازە دەســـت پـــێ کردووەکـــان بە هـــۆی بڕوانامەکانیانەوە بێ یا هەر هۆیەکی دیکە ببن بە کارمەندی کارای ئەو کەناڵانە .

هەواڵ لە میدیای کوردیدا
چۆنیەتی مامەڵەکردن لەگەڵ هەواڵ
لە وەختی شەڕ و قەیراناندا

نامەوێ لێرەدا جارێکی دی بچمەوە سەر ئەو سیفەت و پرسیارانەی هەواڵ (هەر هەواڵێک)ی لەسەر هەڵدەنرێ وەک (کێ) و (چی) و (کەی)و (لەکوێ) و (بۆ) و (بۆچی).... ئەگەرچی من خۆم وای دەبینم لەگەڵ بەهەند گرتنی ئەو پرسیارانەشدا لە

هەواڵـدا بەڵام لــە بـاری ئەو پێشـکەوتنەی میـدیا و تەکنەلۆژیـای گەیانـدن بەخـۆیەوەی دیــوە ، بڵاوکــردنەوەی هەواڵ ڕەهەنــدێکی دیـــــــکەی وەرگرتـــــــــووە ، بەڕادەیەک پرســیارەکانی ســەرەوەی ڕۆژنــامەگەریی سـپاردووە کـاتێ میـدیا لە میـدیای کـاغەز (نووسـراو) و درەنگتـریش (بیسـتراو) زیـاتر لەمەیداندا نەبوون .

ئەوێ ڕۆژێ میـدیا هەم پەیـام بـوو ، هەم بەرپرســـــــیارییەتی و تـــــــاڕادەیەکی نکــۆڵیلێنەکراویش ڕاســتبێژی بەتــایبەتی لە هەندێ کەناڵی بەناوبـانگی وەک(ڕادیـۆی BBCی ئەوسا) کە حسابیان بۆ ناو وناوبـانگی خۆیان دەکرد و ڕێزی گوێگریان دەگرت....

میـدیای کـوردی وەک لە پێشـدا ئاماژەمـان پێـــدا لە ئەساســـدا لە ڕۆژنـــامەگەریی نووســـراوەوە دەســـتی پێکـــردوە ، پاشـــان هەوڵەکـانی ڕۆژنـامەگەریی (بیستراو)یشــی هاتۆتەســەر هەردوو جـۆریش بە هەژاری و

یـا لەسـەر دەسـتی ڕۆشـنبیر و نووسـەرانی بـووە ، کە لە هەمـان کاتـدا بایەخیشـیان بە سیاسەت داوە ، لەوەی دەهاتەوە ناو خەباتی قەومـایەتی یـا چینـایەتی ، یـان سیاسـیەکان بـوون ، ئەوانەی چ بە سـەربەخۆ هەڵگـری بیـرو بۆچوونێـک بـوون یـا لە ڕیـزی حزبێکـی سیاسیدا بوون...

ئەو کەنـاڵانەش وەک وتمـان هەژاربـوون و مانگـانە یـا ناوەنـاوە ، یـا زۆر زۆر هەفتـانە بوون بەوانەیشەوە کە دەزگا پەیوەندارەکانی ئەو حکوومەتـانە بـۆ بەرژەوەنـدی خۆیـان بە کـــوردی بڵاویـــان کـــردوونەتەوە. تـــۆ هەرئەوەندە بێنە بەرچاو ، ساڵی 1974 بیـر لەوە کـــــراوەتەوە ڕۆژنـــــامەیەکی ڕۆژانە دەربچوێنـــدرێ ! کە زۆر درەنـــگ بـــوو.. بەهەرحاڵ لە هەواڵدا لەپێشترین سیفەت کـە خـۆی فەڕز دەکـا ، خێرایـی گەیانـدنە ئەگەر لەپاشـاندا باسـی چلۆنـایەتی هەواڵ بکەیـن ، ئەمـــەش دیـــارە بـــۆ ئەوســـا لە توانـــای حەفتنـامە و مانگنـامە و درەنگتـر نەبـووە کە

ئێستا تەنانەت بۆ ڕۆژنامەی ڕۆژانەش (ناڵێم ئەستەمە ، پێم وایە دەکرێ) بەڵام ئاسان نییە لە بڵاوکردنەوەی هەواڵ دا ڕۆژنامە بتوانێ کێبەرکێ لەگەڵ کەناڵەکانی تەلەفزیۆنی و سایتە ئەلکترۆنی و ئەوەی پێی دەگوترێ تۆڕە کۆمەڵایەتیەکان بکا. بەڵام با بزانین داخۆ دەنگوباسی (هەواڵ) بەگشتی حاڵی حازر لە میدیای کوردیدا چۆنە .

ئەمڕۆ میدیا بەگشتی ؛ بە میدیای کوردیشەوە لەگەڵ ڕیکلام و دەرهاوێشتە و نەخشە بۆ دانراوەکانی بوون بە دوو ڕووی یەک دراو ، هەندێ جار ئەگەر دراوەکە هەڵدەی زیاتر بەدیوی ڕیکلامدا دەکەوێ و دەچێتەوە ئەو خانەیە .. ڕیکلام کە ئێستا بە شێوەیەک لە شێوەکان تێکەڵی نەک هەواڵ بەڵکو بەرنامەکانیش کراوە ، بەمەش بەناچاری بێ (ڕازی کردنی سپۆنسەر) یا هەر نیازێکی دی جگە لەوەی هەر کەناڵێک لە بەرژەوەندی ڕاکێشانی بینەر (کە من

لەگەڵ پـــارێز وەرگرتنمـــدا ئەوە بەمـــافێکی ڕەوا دەزانـــــم) بەڵام زۆرجـــــار دوور لە ڕەچـــاوکردنی لە بەرامـــبەر ئەوەی پێـــی دەگـــــوترێ ئاراســـــتەیەکی ســـــاغڵەم و بەرپرسیاری ڕای گشتی لەوەی نا چاوپۆشی لە بەرامـبەر هەڵەکـان بکـرێ بەڵکـو لەوەی ئینتیمـــا و خۆشەویســـتی خـــاک و وڵات و بەرژەوەنـــدیە ســـتراتیژییەکانی لەبەرچـــاو بگیرێ .

هەواڵ لەمیدیای کوردیدا لەچەند سەرێکەوە جێــی لەســـەر ڕاوەســـتانە ، لەلایەک کەم وا ڕێککەوتووە هەواڵ ڕای نەک هەر داڕێژەری هەواڵ بەڵکـو هەنـدێ جـار باربووکەریشـی پێـوە دیـار نەبـێ بەتـایبەتیش لەو کەنـاڵانەی خۆیـان ، (بەئیسـتلاحی خۆیـان) بە (ئەهلـی) و (سەربەخۆ) و (بێلایەن) ناساندووە .

لەو سەریشـــەوە ســـەیر دەکەی ڕووپەڕی لاسایی کردنەوە لە داڕشتنی هەواڵێکی ناوخۆ یـان دەرەوە دەگـاتە ڕادەی کـۆپی کـردن

ئەمەش لە زۆربەی کەنـــاڵە (بیســـتراو) و (بینراو)ـەکاندا هەستی پێ دەکرێ .

دیســـان داڕشـــتنی هەواڵ زۆرجـــار مەرجە کلاسیکیەکەیشـی پێـوە دیـار نیـیە ، سـەرەڕای ئەوەی پێشـینەی خـودی هەواڵەکەش دیـار نییە لە کوێوە سەرچاوەی گرتووە .

من سەیرم بە هەندێ قسە دێت کە لەم لاو ئەو لادا دەکرێت بەوەی هەندێ پێیان وایە ، نەک هەر پێیان وایە ، بەڵکو بە فەتحی قەڵای خەیبەریشـی دەزانـن کە دەڵـێن ئـێمە جـاران هەواڵمان لە خەڵک وەردەگرت ئێستا خەڵک هەواڵ لە ئێمە وەردەگرێت .

جارێ تـا ئێسـتا (مەگەر لە سایتەکان) گـوێم لــێ نەبــووە کەنــاڵێکی بــاوەڕپێکراوی دونیــا یەکێــک لە کەنــاڵە کوردیەکــانی کــردبێتە سەرچاوەی سەرەکی هەواڵێکـی خـۆی ، ئەوە ناڵێم مەگەر ئەو کەناڵە بە زمانێکی زیندووی وەکو ئینگلیزی لە ماڵپەڕی تایبەت بە خۆیان بڵاویان کردبێتەوە .

پاشان زۆرجار وەرگرتنی هەواڵ لە ئاژانسێکی بەناوبانــگ و خــاوەن متمــانە (بــۆ دەرەوە) ڕەنـــــگە خەرجـــــی کەمتـــــری بـــــوێ و بـــاوەڕپێکراوتریش بـــێ ، لەوەی لە تـــۆڕی پەیامنێرانیدا خەرجی دەکا کە زیاتر هەندێ جـار نەبـێ کە ئەویـش پەیوەنـدی بەخـودی هەواڵەکەوە هەیە ، دەنا وەرگرتنی هەواڵ لە ئاژانسـە متمـانە پێکراوەکـان ئەوەنـدە لەسـەر کەناڵەکە ناکەوێ . جگە لە هەموو ئەمانەش، ئەوانەی دەڵـێن ئێسـتا خەڵـک هەواڵ لە ئێمە وەردەگـرێ ، بـا گریمـان بەو جـۆرەش بـێ ، لەبیریان دەچێتەوە کە لە ڕۆژگاری ئەمـڕۆدا کوردســتان دەمــێکە بــووە بە نــاوچەیەکی هەڵایســـــاو ، بەتـــــایبەتیش دوای هـــــاتنی مێردەزمەی (داعش) وەک دەبینین دونیای تەنیوەتەوە و پەلی بۆ ئەوروپا و ئەمریکاش هاوێشتووە بەڕادەیەک لەبەرەنگاربوونەوەیدا خەریکـــن لە ڕووی ناچـــارییەوە کلتـــووری دیموکراسیشیان بخەنە ژێر پرسیارەوە .

سیمایەکی دیکەی میدیای ئێمە کە خەریکە ڕەنگی پێوە دەگرێ ئەوەیە میدیای هەواڵ و بیــــروڕا تــــێکەڵ کــــراوە یــــاخود لێــــک هەڵنەوێـــــــردراوە ، لێرەشـــــــدا هەواڵ و دەرهاوێشـــتەکانی پاشـــتری لە ڕاپـــۆرت و ڕیپۆرتـاژ و شـرۆڤەی پەیوەنـدار لە میـدیای کـوردی دا بە قوربـانی نووسـینی جیاجیـا و هەنـدێ جـار ئینشـائیش کـراوە ، لە ڕووی (بـــایەخی هەواڵ)یشـــەوە ، دەبینـــی هەر کەنـــاڵەو بەنەغـــمەی خـــۆی دەخـــوێنێ و بڵاودەکاتەوە کەناڵە حزبیە ڕەسمیەکانی لێ بتــرازێ کە ڕوانینــی خۆیــانی تێــدا ڕەنــگ دەداتەوە و باروبووکاریشی دیارە .

لەو ڕاستەدا سـەیر دەکەی هەواڵێـک ڕەنـگە زۆر بەلای خەڵکیشـــەوە گرینـــگ بـــێ بەڵام کەناڵێکی دیاریکراو یان هەر بڵاوی ناکاتەوە ، یـا ئەگەر بڵاویشـی بکـاتەوە لە چوارچێـوەی ڕێنمـایی سـنوور بـۆ دانـراوی خـاوەنەکەی تێنـاپەڕێ ، بەمەش نیـوەی یـا چـاریەکی ڕاستینەی هەواڵەکەت پێدەگا .

پێچەوانەکەیشی هەر ڕاستە ، هەواڵی بێ بایەخ هەیە ، کەناڵێکی دی زیاد لە سنووری خۆی گرینگی پێ دەدا و تەنانەت ئەگەر هەندێ ڕەگەزی ناڕاست یا هەڵبەستراویشی تێدا بێ !

جار هەیە ڕەنگە بە هەواڵی کەناڵێک (کە هەندێ جار نەخشە بۆ کێشراویشە) ئەوەی پێی دەگوترێ ئاسایشی کۆمەڵایەتی تێک بچی ، یاخود بچێتە خانەی پاگەندە بۆکەسێک یا لایەنێک ، یاخود بە پێچەوانەوە لە پەسنی کەسێک یا لایەنێکدا بێ ..

وای دەبینم بەتایبەتیش لە ڕووی بڵاوکردنەوەی هەواڵدا هێشتا زۆری ماوە (میدیای ئەهلی ، سەربەخۆ ، بێلایەن) لەناو دووکەوانەدا دەربهێنرێن ، چونکە میدیای کوردی ماویەتی بەتایبەتیش لە مامەڵەکردنی لەگەڵ هەواڵدا ، نەک هەر لە کاتە ئاساییەکاندا بەڵکو لە وەختی شەڕ و قەیرانیشدا بێجگە لەوەی پیشەییایەتی

نەپاراسـتووە هەنـدێ جـار وەک بینیمـان و خوێندمانەوە لە وەختی شەڕ و قەیرانیشدا لە نەزانی بێ یاخود بە پێشینە لە بڵاوکردنەوەی هەندێ هەواڵدا بەتایبەتی لە میـدیای بینـراو گەیشـتووە بەو ڕادەیەی بەچاوسـاغی کـردن بۆ دژمن تۆمەتبار بکرێن .

هەندێ لە هۆیەکانی لاسەنگیی میدیای کوردی

ئەگەر دوێنــێ هەنــدێ لە نەخۆشــیەکانی میــدیای کــوردی کە تــا ســەردەمانێک لە دەرەوەی ئیــرادەی خۆیــدا بــوو ، یــا لە ژێــر هەژموونی ئیرادەی خۆیدا بوو بێ ، (میدیای پێشمەرگایەتی) ئەویش ئیستگەکانی ڕادیـۆی لــێ هەڵبــوێری کە بەخێراییەکــی پێــوانەیی پەیــامی خــۆی دەگەیانــد ، دەنــا میــدیای نووســراو لە ڕووی خێرایــی گەیانــدنەوە ئەو ڕۆڵەی نەبووە...

لەگەڵ ئەوەشــدا میــدیای ئەوان ڕۆژانــیش خــــاڵی نەبــــوو لە کەم وکــــورتی و ئەو

نەخۆشیانەی پاش ڕاپەڕین (1991) ، لە باتی ئەوەی چارەســـەریان بـــۆ بـــدۆزرێتەوە ، تەشەنەیان سەندو و بڵاوتر بوونەوە !

لـــێ بە بەراورد لەگەڵ ئەمـــڕۆ ، کەم تـــا کـــورت، بـــاوەکو ڕۆژنامەنووســـانی کـــورد ، ئەوسا لە بـوارێکی بەرتەسک و هەنـدێ جار تەنــگ و تاریــک کاریــان کــردووە ، بەڵام پاراستنی ئیتیکی ڕۆژنامەنووسیی و هەوڵدان بۆ بەرقەرارکردنی جۆرێک لە پرۆفیشناڵیەتی لە کـــاردا و تێپەڕانـــدنی هەنـــدێ بـــابەتی فەرهەنگیـــی لە بـــارودۆخێکی ئەســـتەمدا کە سانســـۆر بەســـەر هەمـــوو بڵاوکراوەیەکـــدا لەوپەڕی دابوو.... دیسان تاڕادەیەک دوورتر بوو لەو نەخۆشیانە .

ڕەنــگە هــۆیەکی دیــکەش ئەوە بێــت کە وا کەوتبێــتەوە میــدیای ئەوســا دیــاریکراو و لە هەمـــوو حاڵەتێـــک و بە هەمـــوو بـــاران بڵاوکراوەکان ژمارەیان نەدەگەیشتە ژمـارەی پەنجەکـــانی دەســـت ، ســـەرەڕای ئەوەش

ئەوەی هەبـــووە هەمیشـــە بە سانســـۆری دەوڵەتـدا تێپەڕیـوە ، بـۆیە کەمـی ژمـارەی بڵاوکراوەکـــان ڕەنـــگە ئەگەرێـــک بـــێ لە دیاریکراوییەتی نەخۆشیەکانیشی....

بێگومــان لێــرەدا ئــێمە باســی ئەو میــدیایە دەکەیـــن کە لە عێراقـــدا بـــووە ، ڕاســـتی نەخۆشـیەکانی میـدیای کـوردی زیـاتر دوای ڕاپەڕیـن دەرکەوتـن و تەشـەنەیان سـەند ، دوای ئەوەی لە لایەک ڕۆژنامەنووســـان کە سەرەتا ئەگەر بشێ بگوترێ تووشی (شوکی ئـازادی) بـوون ، لە دوایشـدا کۆبـوونەوەی دەتـــــوانین بڵێـــــین لەشـــــکرێک لە ڕۆژنامەنووسان و ڕۆژنامە و کەناڵگەلێک زۆر زیـــاتر لەو ســـنوورە جوغرافیـــایەی لە قەڵەمڕەوی دەسەڵاتی کوردیدا ، بەڕادەیەک وای لـێ هــات پیشــەی ڕۆژنامەنووسـیی لە پیشـــەی بـــانگخوازی بـــۆ ئـــازادی و بەرپرسیاریەتی مێژوویی و پاراستنی ئیتیکی پیشـەکە ، بـوو بە هـۆیەک بـۆ بژێـوی ، هەر

لێرەشڕا چاک و خراپ ، زانا و نەزان تێکەڵ بـوون و لە دیمەنێکـی لە پێشـدا نەدیتـراودا میـدیایەک بێـتە کـایێ- ڕووکەش ، دوور لە فەرهەنـگ ، مانـدوو ، متمـانە پێنەکـراو — تەنـــانەت نەخۆشــــیەکان بە جۆرێـــــک ، بەتـایبەتیش بەم دوادواییـانە پەرەیـان سـەند کە زۆر لە کەناڵەکان (خـوێنراو — بیستراو — بینـــراو) ڕاشـــکاوانە هـــاتنە نـــاو ململانـــێ سیاســـیەکان کە ئەمە (میـــدیای حزبـــی لـــێ بترازێ) بەو زەقییە کاری میدیا نییە .

لەم بـــــارەدا دەکـــــرێ (هەنـــــدێ) لەو نەخۆشـیانەی لە میـدیای ئەمـڕۆی کوردیـدا دەبیندرێن لەخوارەوەدا کۆبکەینەوە :

- ئەوەندەی شێوەی وانەدانی وەرگرتووە ، ئەوەنـدە حسابی بـۆ ڕای گشتی نەکردووە ، تەنـــانەت هەنـــدێ جـــار گەیشـــتووە بەوەی هەنـدێ کەنـاڵ ڕێگایـان بەخۆیـان داوە جێـی داواکـــاری گشـــتیش بگـــرنەوە و دەســـت لە کاروباری دادوەریش وەربدەن ، بەمەیش لە

چەنـدان لاوە کـار بـکەنە سـەر ڕای گشـتی و بەربەستێک پێکەوە بنێن (بەهەر مەبەستێک بـێ) بـۆ بەلارێـدا بـردن یـا شـێواندنی ئەو دەرهاوێشـتانەی لە هەواڵێکـی دیـاریکراوەوە دروست دەبن .

- زۆرجـــار لەچوارچێـــوەی (ئـــازادی)دا ، میـــدیای کـــوردی غەدری لەو وشـــەیە کـــردووەو زۆر جـــار (ئـــازادی) بـــێ (بەرپرســـــیاریەتی) خوێنـــــدۆتەوە ، ئەم دیاردەیەش (کە بەڕاستیش بووە بە دیاردە) گەلێک جار پشێوی کۆمەڵایەتی یا سیاسی لێ کەوتـــووەتەوە ، وەک ئەوەی لە وەختـــی شەڕی ناوخۆدا بوو .

- بە گشتی میدیای کوردی هەڵسوکەوتێکی دروسـت و هاوسـەنگی لە کـاتی قەیرانەکانـدا نەبووە ، یا 100% لەگەڵ هەڵوێستێکدا بووە یـاخود 100% دژی بـووە ! کە ئەمەش لە هەمـوو حاڵەتێکـدا هەڵسـوکەوتێکی پەسـەند نییە و لەو ناوەشدا ڕۆڵ و کاریگەریی خـودی

کەنـاڵەکە لاواز دەکـا و متمـانەی خـوێنەر و گـوێگر و بینەرانیشـی بە تێپەڕبـوونی وەخـت لەدەسـت دەدا ، وەک ئێسـتا دەیبینـین کە هەنـدێ کەنـاڵ هەواڵێـک یـا وتـارێکی ڕۆژنامەنووسـیی بە ڕادەیەک قەبە دەکەن تەنانەت خوێنەری ئاسایش دەرکی پێ دەکا ، دیـارە پێچەوانەکەیشـی هەر ڕاسـتە.... سـەیرایەتیەکەیش لەوەدایە هەمـوو ئەو کەناڵانە ، بە کەناڵی (سەربەخۆ) و (بێلایەن)و چی و چی خۆیـان دەناسێنن !! سـەیرتریش ئەوەیە زۆربەی کەناڵەکـان بێلایەنـی لە وەرگرتنـی ڕای دوو لایەن یـا زیـاتر لە هەواڵێکی دیـاریکراودا کـورت دەکەنەوە ، لە کاتێکـدا ڕەنـگە هەنـدێ جـار لە بنەڕەتـدا هەواڵەکە تەنـانەت شـایانی بڵاوکـردنەوەیش نەبێ!

- لەدارشـتنی هەواڵـدا ، ئەمـڕۆ زۆربەی میدیای کوردی (گوایە بۆ سەرنج ڕاکێشانە) ناونیشانێک بۆ هەواڵەکە دادەنێ ، کە زۆرجار

هەواڵەکە دوور و نزیـــــک پەیوەنـــــدی بە ناونیشـــانەکەوە نیــیە ، یـــا ئەگەر هەیشــیبێ پەیوەندییەکی دوور بەدوورە .

- لەڕووی زمانەوە ، گەیشتووە بەوەی هەر کەنـــاڵە و بەکەیفـــی خـــۆی نەک بە پێـــی دەســتوور و ڕێســای زمــان وشــە و زاراوە دادەتاشێ !

دیارە مەسەلەی زمان لە کەناڵەکانی میـدیادا دەخـوازێ بە هەسـتیارییەوە مـامەڵەی لەگەڵ بکـرێ بەوەی کەناڵەکـانی میـدیا بەتـایبەتیش کەنـــاڵە بینراوەکـــان کـــە پەیوەنـــدی ڕاسـتەوخۆیان بە یەک بەیەکـی کـۆمەڵگەوە هەیە و کەناڵەکان ئاوەهایان وەرنەگرتووە .

زمـــانی کـــوردی جـــارێ بە نـــاوی نـــوێ کـردنەوە و جـارێ لە ژێـر ناونیشـانی ئەوەی پێـــی دەگـــوترێ (مۆدرێنـــایەتی) ، کە نە ژێرخـــانێکی لە کوردســـتاندا هەیە و نە لە هەمـــوو ئەو ماوەیەشـــدا کە بەمـــاوەی خۆبەڕێـــوەبەری دەناســـرێتەوە تـــوانراوە

(دابڕان)ێک ڕووبدا وەک ئەوەی لە کۆمەڵگە پێشـکەوتووەکاندا بــووە کە ئەمەش دیــارە پرۆســـەیەکی هەمەلایەنـــایە ئەگەرچـــی پرۆسەی پەروەردە لە ڕیزی پێشەوەشدا بێ ئەویـش لە کوردسـتان نە بـایەخی پێویسـتی پێـدراوە ، نە پێـوەی دیـارە وەکـو پێویسـت گرینگـــی و هەســـتیاریی ئەو پرۆســـەیە لە پێگەیشــتن و بەرەو پێشــچوونی کــۆمەڵگەدا بەهەند وەرگیرا بێ .

- زۆربەی کەناڵەکـــان (دەڵـــێم زۆربەی) هەرچەنـــدە ســـەتلایتن و بە هـــۆی مـــانگە دەسـکردەکانەوە پەخــش دەکەن ، یــان لە ڕادەبەدەر خۆماڵییەتیــان پێــوە دەبینــرێ ، یاخود ئەگەر بایەخیش بەدەرەوە و هەواڵ و ڕاپـــۆرتی دەرەوە بـــدەن ، ئەو فلـــیمە بەڵگەنامەییــانە بـڵاودەکەنەوە کە لە دەرەوە بەرهەم هێنـــــــــــراون ، ئەمە لە ڕووی چلۆنــایەتییەوە ، لە ڕووی چەندایەتیشــەوە ، ژمارەی کەناڵەکانی میدیای کوردی خوێنراو

– بیستراو – بینراو- لەو سنوورە دەرچووە کە پێی بڵێن (زۆر) بێگومان پێشم وانییە ئەو ژمارە ڕۆژنامەنووسەمان (بەپێی سەندیکای ڕۆژنامەنووسان لەحەوت هەزار ڕەت دەکا بێجگە لەوانەیشی ئەندامی سەندیکانین) هەبێ بتوانن ئەو مەکینە زەبەللاحە ئیش پێ بکەن کە خۆی لە سەتان ڕۆژنامە و گۆڤار و بڵاوکراوە و دەیان ڕادیۆ و دەیانی دیکەی کەناڵی ئاسمانی و ناوخۆیی و سایت و ماڵپەڕدا دەبینێتەوە ، ئەگەرچی پێ دەچێ هەندێکیان سەبارەت بە قەیرانی دارایی ، یا لێگرتنەوەی سپۆنسەرەکانیان ڕاگیراون .

- ئەمڕۆ (باس لە ئەمڕۆ دەکەم) زۆربەی کەناڵەکانی میدیای کوردی لایەنی کلتووریان پەراوێزخستووە ئەوەی هەشبووە پێشتر زیاتر بۆ تەنها هەبوون بووە ، تەنانەت لە هەموو ئەو کەنالانە ، بیر لە کەناڵێکی تایبەت بە کولتوور نەکراوەتەوە ، هەمووی سیاسەت ، سیاسەت بە خاوی ، بە کوڵاوی ،

به برژاوی ، وای لێ هاتووه تێکڕای میللەت بووه به (سیاسی) و (چاودێری سیاسی) و (شارەزای سیاسی) !! ئەوەی هەبووه له میدیای کوردیدا که بچێتەوه ناو میدیای کولتووری له چەند لاپەڕەیەکی هەژاری ڕۆژنامه و ماوەیەکی کورت له هەندێ له کەناڵەکانی تەلەفزیۆن ، ڕەنگه لەم بارەیەوە ڕادیۆ و ماڵپەڕەکانی ئەنتەرنێت باشتر بووبن .

- کار بەوه گەیشتووه ، زۆرجار کەناڵەکان بۆ پڕکردنەوەی وەخت بەرنامه هەبووه و ئاماده و پێشکەش کراوه وەکو یەک ، بەمەش پەڕاوێز جێی جیددیەت دەگرێتەوه و کێبەرکێی نێوان کەناڵەکانیش نامێنێ که داینەمۆی پێشکەوتنی کەناڵەکه خۆشیەتی.

- تا ئێستا میدیای کوردی لەڕووی هەلی کارەوه ڕۆژنامەنووس و خەباتکاری حزبی لێک جیانەکردووەتەوه ، که هەر ئەمەیشە

ژمارەی ڕۆژنامەنووسانی گەیاندووەتە ئەو ڕادەیەی ڕۆژنامەنووسی پڕۆفیشنال و کارا لە ناو ئاپۆرای ئەو لەشکرەدا ون بن .

- لەمیدیای کوردیدا ، نە مافی تاک پارێزراوە وەکو تاک نە مافی خودی ئەو ڕۆژنامەنووسانەی کاری تێدا دەکەن .. ئەو قانوونەی کە بەناوی قانوونی ڕۆژنامەنووسیش دەرچووە ، جگە لەوەی پڕە لە کەلێن و کەم و کوڕی لە هەمان کاتدا لە بنەڕەتدا تەنیا بۆ (میدیای نووسراو) دانراوە ، کە ئەمە یەکێکە لە کەلێنە هەرە دیارەکانی .

- ڕەخنە لەمیدیای کوردیدا ، ئەوەی تا ئێستا بینراوە و خوێندراوەتەوە ، زۆربەی لەپەرچەکردار و خوولانەوە لەبازنەی بەتاڵی گرینگی دان بە ڕوخسار ، دوورلە فیکر و هەل و مەرجی بابەتی و ڕەچاوکردنی قۆناخی کۆمەڵگەوە تاک و تەرا نەبێ ڕەتی

نەکـــردەوە. بەمەش زۆرجـــار ئەو بـــابەتە ڕەخنەییـانەی بڵاودەکـرێنەوە و ئەو زاراوە و ئیــدیومانەی تییێــدا بەکـار دەبــرێن ســەیر دەکەیـن لە زاراوە و ئیـدیۆمی هەواڵگـرییەوە نزیکتـــرن تـــا زاراوەی فیکـــری و ئەوەی دەچێتەوە ناو ئەو سنوورانەوە .

- (جــاڕدان) یــان (ڕیکــلام) لە میــدیای کوردیدا بەبێ هیچ بنەمایەک یاخود حساب بــۆ کردنێــک کە هەنــدێکیان چ کـاریگەریی پاشــڤەبڕ دروســت دەکـا بڵاودەکــرێتەوە ، تەنــانەت تێینــاپەڕێنین ئەگەر بڵێــین زۆری نەماوە میدیای کـوردی و ڕیکلام ببن بەدوو ڕووی یەک دراو....

ڕاستە ڕیکلام بۆ هەر کەناڵێکی میدیا پێویستە تـا بتـوانێ گەشـە بە خـۆی و بە بەردەوامـی پرۆژەکانی ئایندەی بدا ، بەڵام زۆربەی بۆ ڕازی کردنـی باروبووکـارە کە لێـرەدا وەک وەبەرهێن دەردەکەوێ .

کەناڵی میدیایی لە پاڵ قازانجیش دەخوازێ وەک دامەزراوەیەکی کاریگەر لەسەر ڕای گشتی بجوولێتەوە و ئیتیکی ڕۆژنامەوانی بەو ڕادەیە ون نەکا بەوەی کێ زیاتر بدا ئەو لە پێشتر بێ .

هەندێ لەو ڕیکلامانەی بڵاودەکرێنەوە نەک هەر کاریگەری نێگەتیڤی هەیە بەڵکو دەبێتە هۆی ئەوەی هەندێ لەو کۆمپانیا و کاڵایانەی ڕیکلامیان بۆ دەکرێ ، لەڕووی سوود و کوالیتیەوە زۆرجار دوور دەبن لەناوەڕۆکی ڕیکلامەکە ، بەمەش بێجگە لە زیان گەیاندن بە بینەر جۆرێک لە چەواشەکاری (حەق دراوی)ی خودی کەناڵەکەیشی تێدایە .

لە هەمووی مەترسیدارتر ، ڕیکلامی ناڕاستەوخۆیە ، ڕیکلامی ناڕاستەوخۆ هەموو ئەو گرینگی و بایەخدانانە دەگرێتەوە بە کۆمپانیایەکی دیاریکراو ، یا کەسێک لە شێوەی بایەخدان و ڕیپۆرتاژی تایبەتیەوە کە شێوەی هەواڵ و ڕیپۆرتاژی ئاسایی دەدرێتێ

(ئەمە لە میـــــدیا پێشکەوتووەکانیشـــــدا بە ڕێـژەیەک بە پێـی ئاسـتی کۆمەڵگەکانییـانەوە هەیە). لە میـــدیای کوردیـــدا ئەم جـــۆرە ڕیکـلامە ناڕاسـتەوخۆیانە ، زیـاتر لە ڕێگـای هەنـدێ لە پەیـامنێر و ڕپـۆرتەرەوە بـووە هەندێ جاریش بە ڕێنمای باروبووکار یا با لێرەدا بڵێین وەبەرهێنەوە دەبێ کە بڕیار بە دەستی سـەرەکی کەناڵەکەیە. ئەم دیاردەیە بەم دوایـیە زیـاتر لەوەی پێـی دەگـوترێ میدیای سێبەر دەرکەوت و برەوەی سەند .

- میـــدیای کـــوردی (نـــاڵێم هەمـــووی) ئەوەنـدەی بـایەخ وگرینگـی لە سیاسـەت و تـــونێڵە مارپێچەکـــانی سیاســـەتدا چـــڕ کـــردووەتەوە لە بەرابەردا گەلێــک لایەنـــی پێویسـت و گرینگی پەڕاوێز خستووە ، وەک ئەو مەسەلانەی پەیوەندیان بە پەرەسـەندنی کۆمەڵ و مادده هۆشبەرەکان کە کاریگەریی زۆری بەتـایبەتی بەسـەر گەنجـانەوە هەیە ، هەروەها مەسەلەی کۆچی گەنج و شارەزا و

بەهـــرەداران بــۆ هەنـــدەران کە ســامانێکی گرینگی وڵاتن و بێکاری و بێکاری داپۆشراو و پرسـی ئینتیمـا و پرسـگەلێکی دی بایەخـداری وەکـــو گەنـــدەڵی و چینـــی ناوەڕاســـت کە داینەمـۆی پێشـکەوتنی کـۆمەڵگەیە و خەریـکە لای ئـــێمە ڕەش دەبێـــتەوە ، هەروەهـــا پەروەردە و تەندروســـــتی و ئەمنیەتـــی بژێـوی و ژیـنگە و کـارکردن و بـرەودان بە کولتووری خوێندنەوە و...تاد

- میـدیای کـوردیش بەتـایبەتی لەم بەشـەی کوردسـتان کە جێـی باسـە ، لە بـاتی پرسـە جیـــددیەکان ، لە بڵاوکـــردنەوەی هەواڵـــی وروژێنەری بـێ ئامـانج و لاسـایی کـردنەوەی هەندێ میدیای سەقەت یان ڕووی سـەقەتی هەنـــدێ میـــدیا نەک هەر دوانەکەوتـــووە ، بەڵکـو بـایەخی تایبەتیشـی پـێ داوە ، وەک ژیـانی تـایبەتی ، (زۆر تـایبەتی) هەنـدێ لە هونەرکار و سەماکار و ئەو یاریزان ، ئەمیان چەنـد جـوانە و ئەویـان چـۆن خـۆی ڕووت

دەکـاتەوە و ئەویـدیان چـۆن لەپـاڵ دەریـادا ئـــاوێزانی دەنـــکەکەی دەبـــێ ، هەمـوویشـــی لەسـەر حسـابی هونەرمەنـدانی بەڕاسـتی و جیــــددی لە مۆســــیقازان و شــــێوەکار و تەلارسـاز و نووسـەر و بیرمەنـدی ڕاسـتینە و گرینگی ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا....

- زۆربەی ئەو زنجیرە دراما و فلیمـانەی یا بەدۆبلاژ و بەژێرنووسـی کـوردی لە کەناڵە ئاسـمانی و ناوخۆییەکـان پێشـان دەدرێ یـا جیـــددی نـــین ، یـــان تەنـــانەت هەنـــدێکیان تـاڕادەیەک ڕووکەشـن کە شـتێک بە بینەری کوردی نادەن و هەستێکی هـونەری باڵای لا ناوروژێنن کار بکاتە تێگەیشـتن و دونیـابینی و ڕوانینی لە بەرامبەر دەوروبەر .

درامــا خۆماڵیەکــانیش لە ڕووی هــونەریەوە خراپتر نەبن باشترنین بەتایبەتی ئەوانەی لە کەناڵە ناوخۆییەکان پیشان دەدرێن .

- زۆرجـار کەناڵەکـان ، بە لـێ حـاڵی نەبـوون بێ یا بە مەبەست بە بڵاوکردنەوەی هەنـدێ

هەواڵ یـــا بـــابەت یـــان درامـــا ، بەبـــێ خوێندنەوەی ئایندە تەنانەت ئێستای ئەتەمی کـۆمەڵ و چین و توێژەکـان بـوونەتە ئەگەر بـــۆ هانـــدانی ئەوەی بە (تونـــدوتیژی) ناسـێنراوە ، کـار بەوە گەیشـتووە ، هەنـدێ جـار ، هەنـــدێ کەنـــاڵ جێـــی دەســـەڵاتی دادوەریـش دەگـرنەوە و بەپـێش بڕیـاری دادگاکان دەکەون لە بڵاوکردنەوەی هەواڵی پەیوەندیـدار بە هەنـدێ تـاوان ، کەجـاری وا بـووە کاری لە خـودی ڕێـڕەوی لێکـۆڵینەوە و بەدواداچوونی دادگا کردووە.

- وای دەبینم میـدیا ئەرکـی ڕۆشـنکردنەوەی لە ئەســـتۆدا بـــێ ، نەک پەرەپێـــدانی ڕووکەشـــایەتی و داتاشـــینی هەواڵ بە مەبەســتی تــایبەت ، تەنــانەت پەیــامنێر و پێشکەشکاری بەرنامە لە ئاستێکدا بـن بتـوانن وەڵامی ئەو پرسیارانە بدەنەوە لای خوێنەر و گوێگر و بینەر دروست دەبن .

بـەڵام لێرەشـدا ئەگەر پەیامنێر و پێشکەشـکار مـافی ئەوەی هەبـێ هەر پرسـیارێکی بـیەوێ

لەبەرامبەرەکەی بکا ، نابێ بگاتە ئەو ڕادەیەی وەکـــو لێکـــۆڵەری دادگـــا کە لەبەرابەر تاوانبارێک دانیشتووە هەڵسوکەوت بکا . پێم خۆشـە خـوێنەر خـۆی سەرپشـک بـێ لەوەی میدیای کوردی بەو ئاراستەیە چۆن بووە؟

- لە لایەنـــی هونەریـــدا بـــاوەکو میـــدیای کوردی هەنـدێ هەنگاوی نکۆڵیلێنەکراوی بە هــۆی پێشـکەوتنی تەکنەلۆژیـای ئەم بـوارە هاوێشتبێ ، بەڵام دیسان نەیتوانیوە سیمایەکی ئەوتـۆی پـێ بـدا تایبەتـایەتی ئەو میـدیایەی دەرخستبێ ، دوور لە لاسایکردنەوەی میدیای ناوچەکە ، کە ئەوانیش کەم تا زۆر دوورنین لەلاسایی کـردنەوەی میـدیا پێشکەوتووەکانی جیهان .

ڕاسـتە هەنـدێ لەکەناڵەکـانی تەلەفزیـۆنی توانیویـانە ڕاسـتەوخۆ سـوود لەمیـدیای وڵاتە پێشـکەوتووەکان وەربگـرن ، بەڵام لەمیـدیای خـوێنراودا هەوڵێکـی لەو ڕەنـگە نەدراوە ئەو تایبەتایەتیەی پێشان دابێ ، لەدیـزاینەوە بگـرە

تـا دابەشكردنی وێـنە و بـابەت و تایپۆگرافیـا بەسـەر ڕووپەڕی ڕۆژنـامە و گۆڤارەكـان ، هەروەهـا لاپەڕەبەنـدی و سـتایل وخێرایـی لە بڵاوكردنەوەدا .

سیاسـەتی دەرهێنـانی هـونەریش لەمیـدیای خوێنراودا بەجۆرێك نەبووە لەگەڵ سیاسـەتی بڵاوكـراوەكەدا هـاتبێتەوە ، لەپـاش وپـێش خسـتنی هەواڵ یـا بـابەت ، یـا بەكارهێنـانی تـایتڵی سـەرەكی و لاوەكیـدا ، تەنـانەت لەڕووی بەكارهێنانی ڕەنگیشەوە وەك دەڵێن هەمیشـە (شـەش تەقەڵ و مانگەشـەو) بـووە. كـار بەوە گەیشـتووە هەنـدێ جـار لەیەك بـابەت یـا هەواڵێكـدا دوو تـا سـێ ڕەنـگ بەكارهـاتووە ، سـەرەڕای ئەوەی هەواڵەكە وێـنەی ڕەنگـاو ڕەنگیشـی لەگەڵـدا بـووە ، كە ئەمە نەك هەر ڕوخسـاری دیزاینـی لاپەڕە دەشـێوێنێ خـودی بـابەتەكەش دەكـوژێ ، بەتایبەتی كە سیستەمی ستوون لەڕۆژنامەدا بەكاردەبرێ .

بەشێوەیەکی گشتیش بڵاوکراوە کوردییەکان هەر لەدێــرەوە کــاریگەری ئەو کولتــوورە هـونەریەی بەسـەرەوە بـووە کە پارچەکـانی کوردســـتانی پێــوە گرێـــدراوە لێـــرە لە کوردســـتانی بە عیـــراقەوە بەســـتراو بە کولتـووری هـونەری عەرەبـی ، لە ئێـران و تورکیـایش ئەوەنـدەی هەبـووبێ بەو جـۆرە بووە .

ڕاســتە لە دوادوای نەوەتەکــانی ســەدەی ڕابردووەوە بەتایبەتی دوای ئەوەی خوێندنی ئەکادیمی ڕاگەیاندن لەزانکۆکانی کوردستان بەکـارکەوت بزاڤێکـی هــونەری دیــزاین و دەرهێنــانی هـــونەری لە ڕۆژنـــامەگەریی کوردیـدا هەستی پێ دەکـرێ بەڵام دیسـان ئەویــش خــاڵی نیــیە لەچەشــنێک لاســایی کـردنەوە ، ئەمجـارە هەنـدێ لە ڕۆژنـامە و گۆڤارەکـان بە هەنـدێ دەسکارییەوە لەپـاڵ عەرەبیەکـان لاسـایی ڕۆژنـامە و بڵاوکـراوە فارسییەکانیشـــیان کـــردەوە ، ئەمەش لە خوێنەری بەدواداچوودا شاراوە نییە .

ڕادیۆکـــانیش، دەکـــرێ لــــەدوو شـــێوەدا بیــانبینین ، بەشــێکیان هەر لەســەر هەمــان ڕێچکە کۆنەکەدا مانەوە تەنیا ئەوەیە خۆیان خستە سـەر شـەپۆلی FM ، دوای ئەوەی شـەپۆلی ناوەنـدی MW و کـورت SW ئەو بازاڕەیان نەما لە ڕووی گەیانـدن و کـوالیتی دەنگەوە.

بەشـــی دیکەیـــان ، نەخێـــر بەڕێکخســـتن و بەرنـــامەڕێژی و هـــەڵبژاردنی بـــابەت و مۆسـیقا و گونجانیـان لەگەڵ کـاتی پەخشـدا ، هەروەهــا بــایەخ دان بە دەنگــی ڕادیــۆیی هەردوو ڕەگەز و خێرایـــــی گەیانـــــدن (بەتـــایبەتی لەهەواڵ دا) و بڵاوەپێکردنـــــی پەیـــامنێران و بەرنـــامەی ڕاســـتەوخۆ ، کە هەنـدێکیان ئێسـتاش بەردەوامـن و توانیویـانە ڕەنگ و ڕوویەک بە میدیای بیستراو بدەن .

ئیســـتگەکانی تەلەفزیـــۆنیش لەزۆر لایەنەوە لەحـــاڵی میـــدیای خـــوێنراو و بیســـتراو جیاناکرێنەوە ، بەتایبەتی ئەو کەناڵانەی سـەر بەلایەنە سیاســیەکانن ، ئەوانــی دی ڕەنــگە

وەک وتمــان لەڕووی هــونەری گەیانــدن و خێرایـی و سـتافی بەڕێـوەبردنەوە توانیویـانە هەر یەکە و بەپێــی سیاســەتی خــۆی ، یــان ڕاســتتر سیاســەتی باروبووکــارەوە ، لە ژێــر هەر مانشێت و بانگڕاهێشتنێک بێ بینەر بۆ خۆیـان پەیـدا بـکەن ، بەڵام ئەو کەنـاڵانەیش ســەبارەت بەوەی لەبنەڕەتــدا بە شــارەزا و پســـــــپۆڕی دەرەوە دامەزرێنــــــــراون و ڕاهێنراون، تەماشا دەکەی هەمان ئاراستەی ئەوانیان وەرگرتووە .

کەنــــاڵە ناوخۆییەکــــانیش کە وا دەبینــــرێن زۆربەیان زیاتر بە مەبەستی وەبەرهێنانەوە دامەزرێنــــــــراون ، هەمــــــان ڕێگەیـــــــان گرتـووە و(بەهەر مەبەستێکە) بینەری زیـاتر بە واتا ڕیکلامی زیاتر.

میدیای کوردی
لەبازنەی گەمەکانی سیاسەتدا

نیشانە بەو دەرهاوێشتانەوە ، میدیای ئێستای کــــوردی لە هەمـــوو مێـــژووی خۆیـــدا ، ئەوەندەی ئەمڕۆ ، لەناو بازنەی گەمەکانی سیاسـەتدا گیـری نەخـواردووە .. ئەوەش وا لێـک دەدرێـتەوە لە ڕەهەنـدی ئـابوورییەوە ســـەرچاوەی گرتبـــێ ، بەوەی زیـــاتر وەک سەرچاوەی بژێوی سەیر کراوە بەپێچەوانەی حەفتـــــا و هەشـــــتاکان کە لەگەڵ بـــــاری نـــاهەمواری ئەوان ڕۆژانـــیش عەشـــق و خولیـــایەکی دڵســـۆزانەی تێـــدا دەبینـــرا ، بەتـــایبەتی لەوەی پەیوەنـــدی بەزمـــان و کولتوورەوە هەبوو .

دیـاره خـولانەوەی میـدیایش لەبـازنەی ئەو گەمە و یاریـانەی سیاسـەتی ڕووت بەرپایـان دەکا ، هەمیشـە بەو لایەیدا دەشکێنێتەوە کە لەبابەتـــایەتی و بەرپرســـیاریەتی لە بەرابەر ئەوەی پێـــــی دەگـــــوترێ ڕای گشـــــتی شـــــەرمنانە و جێـــوەڕێ لە دروســـتکردنی متمانەی بەرامبەر دەربکەوێ ، کە ئەمەشیان لەکۆمەڵگەیەکی دواکەوتووی وەکـو کـۆمەڵی ئـێمە کە تـا ئێسـتاش شوناسـێکی مەحکەمـی لەڕووی چینایەتی و قۆناخەکانی پەرەسەندنی مێـــژووییەوە بەبەر نـــاگیرێ ، ئەوەنـــدەی کاریگەریی نێگەتیڤ بەدوای خۆیدا دەهێنـێ ، چاریەکی ئەوەندە نابێتە هـۆ و ئەگەرێـک بـۆ گەیاندنی پەیامێکی ئینسانی دوور لەوەی وای لـێ بـێ بە چەواشـەکاری لێـک بـدرێتەوە ، هەرگیـــزیش نـــایەتە ڕێـــزی ئەو ئـــامرازە مەعریفیـــــانەی واقیـــــع و دیـــــــاردە و ئیشـکالیاتەکانی پـێ شـی بکـرێتەوە ، تەنـانەت هەنـدێ جـار نەک هەر تونـدوتیژی ، بەڵکـو

هەندێ کەناڵی میدیایی لە هەندێ حاڵەتدا بە ئاراستەیەکدا دەچن دژمنایەتی لەنێوان ئەم لایەن و ئەو لایەنی لێ بکەوێتەوە بەڕادەیەک ئەوەی دوێنێ ڕەخنەمان لێ دەگرت ، ئەمڕۆ لە ڕێی چەند کەناڵێکی میدیایی ئاراستەکراوەوە خۆمان لە ژێر سایەی دەسەڵاتی نیشتمانیدا ، ئینجا بە هەر ناوێک بێت جێبەجێی دەکەین...

هەندێ جار میدیای ئاسایی تێکەڵ بەوەش دەکرێ کە بە (سۆشیال میدیا)ناسراوە و لە دونیایەک بەڕێوە دەچێ دوورە لەمیدیا و پرەنسیپە دیارەکانی .

بەم جۆرە ئەمڕۆ میدیای کوردی ، لەگەڵ بوونی چەندان ڕۆژنامەنووسی پڕۆفیشناڵ ، هەرچەندە ژمارەشیان کەم بێ لەبازنەی گەمەکانی سیاسەتدا ، تا دێ لە پیشەییایەتی دوور دەکەوێتەوە و پەیامی جیددی خۆی وەک پێویستی سەردەم و بۆ ڕێڕوونی بەهۆی تەکنۆ ئابوورییەوە ، بە قوربانی

تەکنۆ ئابووری کردووە و سەیر دەکەین بەرنامەڕێژی کەناڵەکان (خوێنراو وبیستراو وبینراو) لەسەر ئەو بنیاتەدا نەخشەی بۆ کێشراوە و دەکێشرێ ، بەمەش شتە جیددیە پێویستەکانی سەردەم و لەگەڵ هاتنەوەی لە ئاکامی ئەو بەرنامە ڕێژیەدا لەخۆیاندا دەچنە پەڕاوێز...

دیارە ئەگەر بەو ڕەنگەش بڕوا و بەردەوام ئەگەر بشێ بگوترێ مەنتیقی (لێخوڕە دەشتە) ی بەسەردا زاڵ بێ و میدیای کوردی هەوڵێک بە ئاراستەی خۆ دەربازکردن لەو بازنە بەرتەسکە نەدا ، ڕەنگە لە ئایندەیەکی زۆر دوور نا ڕەنگرێژییەکی دی بە خۆیەوە ببینێ ، یا خودی باروبووکار مەرج نییە تا سەر ڕێ بدا چواریەکی ئەمڕۆ حەقیقەت و ڕاستیەکان بگەن ، کە ئەگەر تا ئەوسا ، بە هۆی زۆر ئەگەرەوە شتێک بمێنێ بەناوی حەقیقەت .

ئۆکتۆبەری - 2016

ئاماژە و پەراوێز

(1)- دیـــارە لێـــرەدا بـــاس لە بزاڤێـــک دەکەیـــن کە ڕۆژنامەگەریی توانای ئەوەی هەبێت ڕای گشتی دروست بکـا ، دەنـا لە پێش حەفتاکانی سەدەی ڕابـردوودا لێـرەو لەوێ ڕۆژنامە و گۆڤار دەرچوون . لەهەمان کاتدا و بۆ بەرچاو ڕوونی خوێنەر باس لەسەر ئەو جوغرافیایەیە کە تا حاڵی حازر بە (هەرێمی کوردستان) دەناسێنرێتەوە.

(2)- بۆ ڕێ ڕوونی زیاتر لەم بارەیەوە بڕوانە:

نەژاد عزیـز سـورمێ – برایەتـی – یەکەمـین ڕۆژنـامەی ڕۆژانە لە مێـژووی ڕۆژنـامەگەریی کـوردی دا – چـاپی یەکەم – چاپخانەی خەبات 1991.

(3)- هەر لەو مـــاوەیەدا ، لە ڕێگـــای بەڕێـــوەبەرایەتی ڕۆشنبیری کوردییەوە بڵاوکراوەیەک لە شێوەی ڕۆژنامە، (کە لەدوایـدا بـوو بە گۆڤـار) بەنـاوی (ڕۆشـنبیری نـوێ)

بڵاودەکرایەوە ، کە ئەوسا ڕەوانشاد د.ئیحسان فوئاد سەرپەرشتی دەکرد ، هەر لەوێ گۆڤاری (ئەستێرە)ی منداڵان کە تایبەت بوو بەمنداڵان و (جەمال خەزنەدار) سەرپەرشتی دەکرد بڵاودەکرایەوە بەڵام پاش (2) ژمارە داخرا و ژمارەی (3)یەمی لەژێر چاپدابوو کە داخرا .

دیارە ناشبێ ئێستگەی کوردی بەغدا لەبیر بکەین و هەروەها ئێستگەی تەلەفزیۆنی کەرکووک کە ماوەیەکی بۆ پەخشی کوردی تەرخان کردبوو.

لەهەمان کاتدا و وەک دەسکەوتی ئەو کرانەوەی ڕێککەوتننامەی ئاداری 1970 زەمینەی بۆ خۆش کرد ، لەپاڵ ئەوانەدا گۆڤاری (کۆڕی زانیاری کورد) لەلایەن کۆڕی زانیاری کوردییەوە و (نووسەری کورد) لەلایەن (یەکێتی نووسەرانی کورد) و گۆڤاری (پەروەردە و زانست) لەبەڕێوەبەرایەتی گشتی خوێندنی کوردی و (دەفتەری کوردەواری) بە کۆششی د.مارف خەزنەدارەوە دەردەچوو ، هەروەها گۆڤاری (ڕۆژی کوردستان) لەلایەن کۆمەڵەی ڕۆشنبیری کوردییەوە لە بەغدا و چەندانی دیکە لە هەولێر و سلێمانی کە وەک وتمان ڕێککەوتننامەی ئاداری 1970 زەمینەی دەرچوونی بۆ خۆش کردبوون .

(4)- هەمان سەرچاوەی (2) – برایەتی- یەکەمین ڕۆژنامە لە مێژووی ڕۆژنامەگەریی کوردی دا- تەماشای پێشەکی و پەراوێزی ژمارە (4) بکە لاپەڕە 11 چاپی یەکەم.

(5)- بۆ بەرچاو ڕوونی زیاتر، بڕوانە: نەژاد عزیز سورمێ ڕۆژنامەگەریی کوردی و ڕۆژنامەنووسی کورد ، چاپی دووەم 1991 – هەروەها – برایەتی یەکەمین ڕۆژنامەی ڕۆژانە لەمێژووی ڕۆژنامەگەری کوردی- 1991ی هەمان نووسەر .

(6)- جارێکی تر تەماشای پەراوێزی ژمارە (4) بکەوە لە برایەتی – یەکەمین ڕۆژنامەی ڕۆژانە لەمێژووی ڕۆژنامەگەریی کوردیدا.

(7)- لەگەڵ دواکەوتوویی تەکنیکی (چاپخانەی کوردستان)یش کە بەکۆششی برایانی موکریانی (حوزنی و گیو) دامەزرابوو ، دەبێ ئەوە ببینرێ کە دەیان سیایی و دەستنووسی لە فەوتان پاراست و چاپکرد.

بێجگە لەوەی چەندان گۆڤاری ناوەخۆی شارەکانیشی لێ چاپ دەکرا ، لەپاڵ دەیان کتێبی نووسەر و شاعیران ، بەتایبەتیش نووسەرانی هەولێر و دەوروبەری .

(8)- بۆ زانیاری زیاتر بڕوانە: نەژاد عزیز سورمێ – درەختی بنکۆڵ کراو – چاپی دووەم –2006.

(9)- بڕوانە: کەمال رەئووف محەمەد – مێژووی ڕادیۆی کوردیی بەغدا – (1939 – 1958) بەرگی یێکەهەم جزمی یەکەم – کوردستان – هەولێر 2014 چاپخانەی ڕۆشنبیری.

حێی باسە کە مامۆستا کەمال ، هەر لەو کتێبە و لە هەمان بەرگ ، چەردەیەک لە باسی پێش پەیدابوونی ئێستگەی ڕادیۆی هێناوەتەوە – سەردەمی (فۆنۆگراف) یا وەک

مامۆستا کەمال (لوولە قەوان)ی بۆ داناوە و کە لە ناو خەڵکی بە (قەوان) دەناسرێتەوە پێش ڕادیۆ لە کوردستاندا هەبووە. تەماشای – لاپەڕە 52ی هەمان سەرچاوە بکە.

(10)- کەمال ڕەئووف محەمەد (بابی لالۆ)- مێژووی ڕادیۆی کوردی بەغدا – بەرگی یەکەم – جزمی یەکەم- هەولێر – 2014، تەماشای لاپەڕە 68 بکە.

(11)- هەرچەندە مامۆستا کەمال رەئووف محەمەد لە کتێبی ئاماژە پێدراودا لەلاپەڕە 68دا دەڵێ لەئەیلوولی 1942 تا ئەیلوولی 1945 بەردەوام بووە.

کەچی لەلاپەڕە 69دا باس لەساڵی 1946یش دەکا کە بە شەپۆلی کورتی 42018 (SW) سەعات 11:45ی پێش نیوەڕۆ دەستی بە پەخش کردووە (بەکوردی) و سروودی (کوردستان ، کوردستان نیشتمانی جوان)یشی لێ پەخش کراوە .

کەوابێ ، دیارە ئەم ڕادیۆیە تا ساڵی 1946 بەردەوام بووە – بڕوانە هەمان سەرچاوە لاپەڕە69.

(12)- کەمال رەئووف محەمەد – هەر ئەو سەرچاوەیە ، لاپەڕە 73.

(13)- کەمال رەئووف محەمەد – هەمان سەرچاوە.

(14)- بۆ زانیاری زیاتر بڕوانە: مسعود بارزانی – بارزانی و بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کورد- بەرگی سێیەم بەشی دووەم 1961 – 1975. چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە – هەولێر 2004 .

(15)- یەکێک لەو ڕێوشوێنانەی گیرایەبەر بڵاوکردنەوەی گۆرانییەکی ئینگلیزی بوو بەهەمان شەپۆل، گۆرانییەکی بەژاوەژاو بوو وشەی (هانی)تێدا دووبارە دەکرایەوە.

ئێستا لە قاموسی کوردیدا ئەم وشەیە لەبەرامبەر (تشویش)ی عەرەبی بەکاردەهێنرێ و جێی خۆی گرتووە. بەڕادەی ئەوەی گوێم لێ بووە ، کەسێک کە داوا لە کەسێک بکا تەشویش نەخاتەسەر قسەکانی ، پێی دەڵێ: توخوا (هانی هانی) مەخەرە سەر قسەکانم .

(16)- بەندە لەو ساڵەدا یەکێک بوو لە کارمەندانی ئەو ڕادیۆیە وەک نووسەر و وەکو پەیامنێری جەنگیش ، (یەکەمین پەیامنێری جەنگ) ، بەتایبەتی لەبەرەکانی هێزی باڵەک کە ئەوسا هەڵایساوترین بەرە بوو، هەروەها ناوچەکانی دیکەی ئازادکراوی کوردستان کە هەندێ جار هاوڕێ لەگەڵ ڕۆژنامەنووس عەبدوڵڵا عەباس سەردانمان دەکرد ، وەکو بەرەکانی هێزی (خەبات و ئەزمر و زمناکۆ).

(17)- بەپێی ئاماری (بەڕێوەبەرایەتی گشتی ڕاگەیاندن و چاپ و بڵاوکردنەوە – بەشی بانکی زانیاری میدیایەکانی کوردستان ، سەر بەوەزارەتی ڕۆشنبیری حکوومەتی هەرێمی کوردستان – تا ئێستا ئەوەی لەوێ تۆمارکراوە – لەسێ پارێزگا (هەولێر ، سلێمانی، دهۆک) 187 ڕادیۆیە و بەم شێوەیە- هەولێر 84 ڕادیۆ ، سلێمانی67 ڕادیۆ و دهۆک 36.

(18)- بڕوانە: ئینعام کەچەچی – تەلەفزیۆن لەبەغداوە دێتە جیهانی عەرەبی - ڕۆژنامەی (الشرق الاوسط) ژمارە (7695) لە 1999/12/23.

(19)- بۆ زانیاری پتر لەم بارەیەوە بڕوانە: نەژاد عزیز سورمێ – درەختی بنکۆڵ کراو – پەنجەنمایەکی ڕۆژنامەنووسیانە بۆ باری ڕووناکبیری وکولتووری کوردی – 1975 – 1994 – چاپی دووەم – 2006 چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە – هەولێر.

(20)- نەژاد عزیز سورمێ- درەختی بنکۆڵ کراو – پەنجەنمایەکی ڕۆژنامەنووسیانە بۆ باری ڕووناکبیریی و کولتووری کوردی – 1975 – 1994 – چاپی دووەم – 2006. بڕوانە لاپەڕە (36)، هەروەها لاپەڕە (46).

(21)- بۆ ڕێ ڕوونی و زانیاری زیاتریش لەبارەی BBC لەم ڕووەوە بڕوانە- محمد الرمیحی – (دکتۆر)- بئس قسم الـ BBC العربی- ڕۆژنامەی (الشرق الاوسط) ژمارە 13024 لە 2014/7/26، لاپەڕە 13.

(22)- لەڕووداوەکانی 11ی سێپتێمبەردا ، حکوومەتی ئەمریکاCNN ی ئاگادارکردەوە لە قەدەغەکردنی بڵاوکردنەوەی لاشەی قوربانییان ، وەک بەشێک لە ئیجرائاتی لایەنە پەیوەندیدارەکان لە پاراستنی ئەوەی پێی دەگوترێ (ئەمنی قەومی) .

(23)- میدیای کوردی پاش ڕاپەڕین، چەند هەنگاوێکی جێی سەرنجی هاوێشت ، دەکرێ بەهەردوو ڕووی ئەرێنی و نەرێنیەوە بیانبینین ، لە پێشەوەیان وەگەڕکەوتنی چەند

کەناڵێکی ئاسمانی ، لەوانیش چەند کەناڵێکی تایبەت بە منداڵان. هەروەها چەند سایتێکی ئەلکترۆنی دوای بڵاو بوونەوەی تۆڕەکانی ئەنتەرنێت و مۆبایل و پێشکەوتنە تەکنیکیەکانی دیکەی بواری گەیاندن ، یا ئەوەی بە ئیستیلاح پێی دەگوترێ (کۆمەنیکەیشن) کە ماس میدیاشی لەدوایدا لێ کەوتەوە و بەوەش میدیا مەودایەکی دی وەرگرت کە لە هەشتاکاندا و تا نزیکەی دوادواکانی نەوەدەکانی سەتەی ڕابردوو خەون بوو.

(24)- لێرەدا مەبەست زیاتر لە میدیای نووسراوە ، چونکە دوای ئەو بەرەو پێشچوونە تەکنیکیەی گەیاندن و پەیدابوونی سایت و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان نەک هەر حزبی ڕێگە پێنەدراو ، بەڵکو تاک بەتاکی کۆمەڵیش دەتوانن بەشێوەیەک لەشێوەکان ڕای گشتی ئاراستە بکەن و لەهەر کوێی گۆی زەوی بن ، ئەمەشمان لەزۆر شوێنی دونیادا بەخۆمان بینی بەتایبەتی لەوڵاتانەی بە (بەهاری عەرەبی) ناسران ، کە سۆشیال میدیا ڕۆڵێکی کاریگەری لەئاراستەکردنی خۆپیشاندەراندا گێڕا.

(25)- بە نموونە بەرنامەی (الاتجاه المعاکس) کە ماوەیەکی زۆر خەڵکێکی زۆری سەرقاڵ کردبوو.

هەوڵە چاپکراوەکانی

1) لە بواری لێکۆڵینەوەی ڕۆژنامەنووسیدا

- ڕۆژنامەگەریی کوردی و ڕۆژنامەنووسی کورد1984،بەناوی خوازراوی (پاکزاد محمد کریم)،چاپکردن وبلاوکردنەوەی یەکێتی ڕۆژنامەنووسانی کوردستان (لەشاخ) ـ چاپی دووەم بەناوی سەریح ، هەولێر چاپخانەی زانکۆی سەلاحەددین1991.
- پرۆژەیەك بۆ دەرکردنی ڕۆژنامەیەکی ڕۆژانە بە کوردی – لێکۆڵینەوە ـ گۆڤاری (ڕۆشنبیری نوێ) بەغدا ، پایزی1986.
- هەڵەی چاپ ، ئەمڕۆ و ئاسۆی دوارۆژ ـ لێکۆڵینەوە ـ بە دوو بەش ، ڕۆژنامەی (هاوکاری) بەغدا 1988
- وێنە و کاریکاتێر و تایپۆگرافیا و بەکارهێنانیان لەڕۆژنامەگەریی کوردیدا ـ لێکۆڵینەوە ـ بەسێ بەش، گۆڤاری(کاروان ژمارە85 و 86 و 87)ی1990.
- برایەتی: یەکەمین ڕۆژنامەی ڕۆژانە لەمێژووی رۆژنامەگەریی کوردیدا. لێکۆڵینەوە و بیبلۆگرافیا ـــ چاپی یەکەم گۆڤاری(یەکگرتن) ـ هەندەران (دانیمارك) ، چاپی دووەم

چاپخانەی خەبات1991. چاپی سێیەم چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە ـ هەولێر 1997.

- ئاژانسی دەنگوباسی کوردستان(ئاداک ADAK) پرۆژەی دامەزراندن وبەڕێوەبردن ـ لێکۆڵینەوە ـ ڕۆژنامەی (برایەتی) بەسێزدە ئەڵقە1993،چاپی یەکەم بە کتێب هەولێر1993، چاپی دووەم بەکتێب چاپخانەی خەبات دهۆک1997، چاپی سێیەم هەولێر2005.
- درەختی بنکۆڵ کراو: پەنجەنمایێکی ڕۆژنامەنووسییانە بۆ باری ڕووناکبیری وکلتووری کوردی ـ چاپی یەکەم کوردستان1995، چاپی دووەم سوید1996، چاپی سێیەم ـ هەولێر2006.
- ئازادی لە بەهاری تەمەنیدا، وتار لە بارەی ڕۆژنامەنووسییەوە ، چاپی یەکەم هەولێر ـ کوردستان2005.
- ڕۆژنامەگەریی کوردی ـ چەند سەرەقەڵەمێك لەبارەی تەکنیك و هونەرەکانی ، چاپی یەکەم هەولێر1999، چاپی دووەم 2006.
- شار لە هەڵبوون وکوژانەوەیدا ـ وتاری ڕۆژنامەنووسیی چاپی یەکەم2005.
- میدیای کوردی لە بازنەی گەمەکانی سیاسەتدا ، چاپی یەکەم — 2020

2) شیعر

- ئەوشەوانەی خەوم نایێ : چاپخانەی (النعمان)نەجەف ـ1977
- تاڤگەی مەند. چاپخانەی (شفیق) بەغدا ـ 1987.
- چەندکۆتەڵێکی جەنازەیی: چاپی ئیتاڵیا 1994، چاپی کوردستان دهۆك 1995.
- هەندێ لەوشوێن پێیانەی بەسەرشەختەدا مابوونەوە ـ چاپی یەکەم کوردستان 2005.
- تاڤگەی مەندوئەوانیتر ـ کۆی 4 کۆشیعر پێکەوە ـ چاپی یەکەم کوردستان2005.

- بەو ڕێیانەدا تێپەریم لەو کانییانەم خواردەوە - چاپی یەکەم2010.
- ئەوەی لە دواخوانی برایاندا نەگوترابوو ـ چاپی یەکەم 2015.
- کەویە بەفرەکانی دۆزەخ ـ چاپی یەکەم کوردستان 2016
- تەلارساز و هەندێ لە زیندەخەونەکانی .. ـ چاپی یەکەم 2018

3) لەبواری وەرگێڕاندا

- نووستوی بەرباران: شیعرلەفارسییەوە چاپی یەکەم بەغدا1980، چاپی دووەم بەزیادکراوییەوە هەولێر کوردستان 2005
- ڕێگاوبان ، پێنج چیرۆکی درێژ و شانۆنامەیەك لەنیکۆلای خایتۆفەوە ـ چاپی یەکەم،چاپخانەی (الحوادث) بەغدا 1983، چاپی دووەم هەولێر ـ دەزگای موکریانی 2005
- سەرەتایێك بۆتێگەیشتنی هونەری شێوەکاری. چاپی یەکەم چاپخانەی(حسام) بەغدا 1986.
- چاپی دووەم ـ هەولێرـ دەزگای موکریانی2005.چاپی سێیەم ـ هەولێر2015.
- چەندنامەیەك بۆ تارانتابابۆ: نازم حیکمەت ، وەرگێڕان لەعەرەبییەوە.چاپی یەکەم - چاپخانەی (الزمان) بەغدا1990 ،چاپی دووەم ـ سوید ـ کتیبخانەی ئەرزان. چاپی سێیەم کوردستان 2005
- دایکی کورد ـ دانییل میتران وەرگێڕان لەعەرەبییەوە،چاپی یەکەم 1996، چاپی دووەم 2011.
- شوانی بۆشایی ـ شیعر ، چاپی یەکەم ـ کوردستان 2010.
- سترانبێژی شەقام ـ شیعر ـ چاپی یەکەم 2018
- خەونمان بۆ زستان دی ـ شیعر ـ چاپی یەکەم 2018

4) پیشانگاکانی کۆلاژ ـ ناوەڕۆکی 5 پیشانگا

- پـــایزی چـــاوەکان ، کـــۆلاژ لەتاراوگـــەی شـــیعردا وەزارەتـــی ڕۆشنبیری ـ هەولێر1998
- چـــاوەکان هەمیشـــە چـــاوەکان، کلاۆرۆژنەیـــەك لەشـــەختەدا، وەزارەتی ڕۆشنبیری 1999
- دیسان چاوەکان چاپخانەی وەزارەتی ڕۆشنبیری 2005.
- شـرفە ــ بەزمـــانی عـەرەبی ، چـــاپی یەكـــەم چـــاپخانەی خـــەبات دهـــۆك1998، چـــاپی دووەم بـــەکوردی بـــەناوی (گەمەشـاراوەکانی بـا) ، بـەوەرگێڕانی نـەجات حەمیـد ئەحمـەد وپێداچوونەوەی نووسەر 2008
- ساوی شتان لەفۆتۆگراف دا ، چاپی یەکەم 2008 .
- هونەری کۆلاژ — مێژوو .. تەکنیك .. ئەزموون — چـاپی یەکـەم کوردستان 2020
- دیدار لەبارەی شیعر و ڕۆژنامەنووسییەوە ـ چاپی یەکەم 2020
- بێجگە لە دەیـان شـیعری وەرگێـڕدراو و نووسـینی دیکـە لـەکات وشوێنی جیاجیادا بەکوردی و عەرەبی.

●

Nazhad Aziz Surme

Kurdish Media in the Circle of Political Games ..

First edtion
Kurdistan 2020

میدیای کوردی
لە بازنەی گەمەکانی سیاسەتدا

Nazhad Aziz Surme

Kurdish Media in the Circle of Political Games ..

First edition
Kurdistan 2020